

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Õpetajate täienduskoolitus- ja kutseasta keskus

Allan Kaljakin

**Vene õppekeelega koolide eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku
poolt- ja vastuargumentatsioon eestikeelses online-meedias
Taavi Rõivase esimese valitsuse ajal (24.03.2014-09.04.2015)**

Täienduskoolituse Haridusametuse juhtimise juriidilised, poliitilised ja majanduslikud alused
lõputöö

Juhendajad: Kristiina Praakli
Kadri Koreinik

Läbiv pealkiri : Eestikeelsele aineõppele ülemineku keelepoliitiline meediadiskursus

Tartu 2015

EESTIKEELNE RESÜMEE

Vene õppekeele koolide eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku poolt- ja vastuargumentatsioon eestikeelses online-meedias Taavi Rõivase esimese valitsuse ajal

Vene õppekeele kool on olnud alates Eesti taasiseseisvumisest üks enim lahtarvamusi tekitav haridusküsimus. Olgugi, et riiklikul tasemel tehti otsus eestikeelsele õppele ülemineku osas juba 1993. aastal, jõuti poliitiliste erimeelsuste tõttu selle elluviimiseni alles aastatel 2007-2012.

Reformi jõustumisest hoolimata pole erinevad ühiskonnagrupid selles küsimuses üksmeelele jõudnud. 2014. aasta kevadel, mil esimesed lennud vene emakeelega noori lõpetasid 60% mahus eestikeelse gümnaasiumiprogrammi, tõstas teema taas päevakorda. Nimelt selgus haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski kokkukutsutud töörühma raportist (2014), et eestikeelne gümnaasiumiõpe pole ennast õigustanud. Ossinovski soovi kaotada venekeelsest gümnaasiumist eestikeelsuse nõue tekitas tulise diskussiooni Eesti ühiskonnas.

Käesoleva uurimustöö eesmärk on uurida, kes on kõne all oleva diskussiooni osalised, kelle hääl on meedias kuulda, millistele infoallikatele viidatakse ja millised on läbivad alateemad, mis antud küsimuse käsitlemisel arutluses peamiselt esile kerkivad. Peaesmärk on välja selgitada, milliseid argumentatsioonistrateegiaid osalejad oma seisukohtade põhjendamisel kasutavad.

Töö on kvalitatiivne uurimus, mille empiirilises osas analüüsitakse Eesti suuremates üleriigilistes eestikeelsetes online-meediaväljaannetes ilmunud ülemineku-teemalisi artikleid. Vaadeldavaks perioodiks on valitud Taavi Rõivase juhitud eelmise valitsuse ametis olemise aeg, s.o 24.03.2014 – 09.04.2015. Uurimismeetodina kasutatakse kriitilist diskursusanalüüsi.

Uurimuse tulemused näitasid, et oma seisukohtade põhjendamisel kasutati peamiselt tunde põhisele argumentatsioonile iseloomulikke mõjutamisvõtteid. Neist viitavate või nimetavate strateegiate puhul kasutatakse identiteediloomet, st „meie-grupi“ konstrueerimist ning positiivset eneseesitlemist. Predikatiivsete ehk omistavate strateegiate puhul rakendatakse negatiivset teiseesitlemist ning vastasele negatiivsete omaduste omistamist.

Märksõnad: vene õppekeelega kool, üleminek eestikeelsele aineõppele, kakskeelne õpe, kakskeelse hariduse juhtimine, haridus- ja integratsioonipoliitika, vene emakeelega noorte osalemine Eesti ühiskonna elus.

SUMMARY

Arguments in favor and against of adopting Estonian as the language of instruction in high schools where the language of instruction is Russian, published in the Estonian online media during the first government led by Taavi Rõivas

Schools, where the language of instruction is Russian, have been one of the most controversial topics in education since the re-independence of the Republic of Estonia. Even though the decision to adopt Estonian as the language of instruction has been made at the national level already in 1993, its implementation only took place in 2007–2012 due to political differences.

Despite the adoption of the reform, different society groups have not reached a consensus in this matter. This issue became topical again in spring 2014, when the first classes of young people with Russian as their mother tongue graduated from high schools with a 60% Estonian curriculum. Namely, it became clear from the report compiled by a work group summoned by Jevgeni Ossinovski, the Estonian Minister of Education and Science, that conducting the high school studies in Estonian is not a justified course of action. Ossinovski's wish to erase the requirement to use Estonian as the language of instruction in Russian high schools has created a heated discussion in the Estonian society.

The aim of this thesis was to study who are the participants in this discussion, whose voice is heard via media channels, which information sources are being referred to and what are the main topics. The main aim was to discover what arguments and strategies do the participants use when explaining their points of view.

The thesis is a qualitative study which empirical part analyses articles on this topic, published in bigger national Estonian online publications. The period studied was the era during which the previous government led by the Estonian Prime Minister Taavi Rõivas, was in power, i.e. 24.03.2014 – 09.04.2015. The study method used was critical discourse analysis.

The study results showed that whilst expressing their views, people mainly used manipulation tools that can be characterized by feelings-based arguments. In case of referential or

nomination strategies, identity creation (the formation of “us” group) and positive self-presentation were used. In case of predicational or attribution strategies, negative other-presentation was used and opponents were attributed with negative characteristics.

Keywords: schools where the language of instruction is Russian, transfer to studies in Estonian, bilingual study, politics of education and integration, participation of Russian speaking youngsters in the Estonian society.

SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
RIIKLIK KEELEPOLIITIKA JA KEELEHARIDUSPOLIITIKA SEADUSANDLIK TAUST ...	8
1.1 Eesti keelesituatsiooni kujunemine ning muukeelne kool Eesti haridusmaastikul	8
1.2 Riiklik keelepoliitiline otsus: venekeelsete koolide osalisele eestikeelsele õppele üleminekuks	10
1.3 Ülevaade varasematest üleminekut käsitletavatest uurimustest Eestis	13
1.3.1 Valmisolek osalisele eestikeelsele õppele üleminekuks	13
1.3.2 Eesti keele õppimise olulisus ja riigikeelse gümnaasiumiõppe põhjendatus	15
1.3.3 Eesti keele oskus ja toimetulek riigikeelse õpetusega	17
1.3.4 Ülemineku mõju ja eestikeelse gümnaasiumiõppe toimimine	18
1.3.5 Eestikeelsetes tundides kasutatav metoodika ja õppematerjal	21
1.3.6 Õpetajate koolitus ja koostöö	23
1.3.7 Koolijuhhi roll õpilaste ja õpetajate toetamisel eestikeelses õppes	24
VALIM JA METOODIKA	26
2.1 Uurimuse valim ja andmete kogumine	26
2.2 Uurimisküsimused ja -meetod	27
2.2.1 Kriitiline diskursuseanalüüs uurimismeetodina	28
TULEMUSED	32
3.1 Meediatekstide autorid ja diskussiooni osalised	32
3.2 Viidatavad infoallikad	37
3.3 Diskussiooni aladiskursused	38
3.4 Poolt- ja vastuargumentatsioon	39
3.4.1 Argumentatsiooni tüübid	39

3.4.2 Faktipõhine argumentatsioon	40
3.4.3 Tundepõhine argumentatsioon	46
ARUTELU	58
KASUTATUD KIRJANDUS	65
LISA : Valimisse kuulunud meediatekstide loetelu.....	69

SISSEJUHATUS

Vene õppekeelega koole Eestis on taasiseseisvumise perioodil uuritud nii Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt tellitud uuringute kui Tallinna ja Tartu Ülikooli doktori-, magistri- ja bakalaureusetööde raames eesmärgiga aidata kaasa vene õppekeelega koolide eestikeelsele õppele ülemineku ettevalmistamisele, elluviimisele ning toetamisele üleminekuaastatel 2007-2012. Tegu on Eesti riigi hariduspoliitika viimase aastakümne ühe suurima reformiga, mille kohta tehti küll riiklikul tasemel otsus juba 1993. aastal, kuid tegelikkuses jõustus see alles aastatel 2007-2012. Kõne all olev haridusreform on üks oluline osa Eesti riigi integratsioonipoliitikast, kuna üleminekut eestikeelsele gümnaasiumiõppele nähakse Haridus- ja Teadusministeeriumi sõnul üheks eesti keele oskuse kiirema ja tõhusama saavutamise viisiks, mis võimaldab seeläbi vene noortel aktiivsemalt osaleda Eesti ühiskonna elus.

Käesoleva uurimistöö põhiprobleemi olemuse avab kõige paremini Juhan Kivirähki Eesti Päevalehes (30.09.2014) ilmunud arvamuskirjutis, milles ta võrdleb vene emakeelega noorte praegust olukorda eestlaste olukorraga venestusajal:

Paunvere kihelkonnakool XIX sajandi viimasel kümnendil. Eestlasest õpetaja Laur annab eesti lastele geograafiatundi – vene keeles, sest nii näevad ette Vene keisririigi seadused. Joosep Toots, kes jäi tunnis hätta isegi vene keele «jäti» kirjutamisega, ei saa õpetaja jutust «sõrmeküüne väärki aru». Alles kooliaasta lõpu poole saab ta juhuslikus vestluses oma vanemalt koolikaaslaselt Vipperilt teada, et maakera on ümmargune ning sellel on külgetõmbejõud, mistõttu iga õhku visatud kivi maa peale tagasi langeb. XXI sajandi teine kümnend Eestis. Venelannast õpetaja Anna Mihhailovna õpetab vene lastele geograafiat – eesti keeles, sest nii on ette nähtud Eesti Vabariigi seadustega. Noored vene Tootsid aga vaatavad igavledes aknast välja, sest nad ei saa õpetaja jutust «sõrmeküüne väärki aru». Ja ega ka õpetaja oma teadmisi täies ulatuses eesti keelde ümber panna mõista. Aga seadus nõuab ja õpetaja pingutab.

Vene õppekeelega koolide üleminek eestikeelsele aineõppele ja sellest tulenevate raskustega seonduv on ühiskonnas jätkuvalt aktuaalne. Nimelt pärast esimeste kakskeelset õpet saanud gümnaasistide lõpetamist 2014. aasta kevadel, selgus haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski kokkukutsutud töörühma raportist (2014), et eestikeelsel õppel on tuvastatud mitmeid olulisi puudujääke. 2015. aasta 14. jaanuari briifingul väljendas Ossinovski soovi kaotada venekeelsest gümnaasiumist eestikeelsuse nõue, sest eestikeelsele aineõppele ülemineku protsess olevat „läbi kukkunud“. Oma seisukohavõttu, millele järgnes tuline

diskussioon Eesti ühiskonnas, põhjendas Ossinovski sellega, et 60% ulatuses eestikeelne aineõpetus ei ole oluliselt parandanud gümnaasiumilõpetajate eesti keele eksamite sooritust. Ossinovski sõnul ei suuda suur hulk gümnaasiumi õpilasi ebapiisava eesti keele oskuse tõttu omandada vajalikke ainealaseid teadmisi. Lisaks on tihti ka eesti keeles õpetatavate õpetajate riigikeele oskus ebapiisav. Seepärast tuleb venekeelsetes koolides keskenduda pigem eesti keele õppe tõhustamisele põhikoolis ning anda koolidele suurem valikuvabadus gümnaasiumis kasutatava õppekeele osas.

Kui varasemad bakalaureuse- ja magistritööd (Antsma, 2014; Roosimäe, 2012; Rosenfeldt, 2014; Salvet, 2012; Volkova, 2011) keskendusid sarnaselt riiklikul tasemel läbi viidud uuringutele (TNS Emor, 2008, 2011; Integratsioonimonitooring, 2011; "Vene õpilane venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes", 2009, 2010, 2011; „Kakskeelne õpe vene õppekeele koolis“, 2013) pigem üleminekuaastatele 2007-2012, siis käesolevas uurimistöös on vaatluse all aastad 2014-2015, mil üleminek 60% ulatuses eestikeelsele gümnaasiumiõppele oli jõustunud ning esimesed lennud selle programmi järgi õppinud noori ka lõpetanud.

Erinevalt nimetatud uurimustest käsitleb antud töö üleminekut sotsiaal-poliitilises kontekstis. Uuritakse, kes on vene õppekeele koolide eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuiga seonduva diskussiooni osalised, kelle hääl on meedias kuulda, millistele infoallikatele nad viitavad ja millised on kõne all oleva haridusalase diskussiooni läbivad aladiskussused. Peaesmärk on välja selgitada, milliseid argumentatsioonistrateegiaid osalised kasutavad oma seisukohtade põhjendamisel. Haridusametuse juhtide täiendkoolituse lõputööks valiti antud teema, sest sõltub ju eelkõige koolijuhist konkreetse kooli hakkamasaamine seadust tuleneva reformi elluviimisega.

Püstitatud uurimusküsimustele, mis on detailsemalt sõnastatud metoodikapeatükis, otsitakse vastuseid kriitilise diskursusanalüüsi vahenditega ning meediatekstide põhjal. Valimi moodustavad järgmistes üleriigilistes eestikeelsetes online-meediaväljaannetes nagu Postimees, Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress, Õpetajate Leht ja Delfis ilmunud ülemineku-teemalised artiklid. Vaadeldavaks perioodiks valiti Taavi Rõivase juhitud eelmise valitsuse ametis olemise aeg, s.o 24.03.2014 – 09.04.2015.

Meedial on taolise ühiskonnas palju laharvamusi tekitava teema puhul eriti oluline roll avalikkuse informeerimisel. Peale selle võimaldab meedia eri seisukohtadel olevaid osalisi

veenda ühiskonda tervikuna oma seisukohtade õigsuses ja vastaste seisukohtade ekslikkuses. Nimelt jaguneb ühiskond antud haridusreformi küsimuses kaheks. Ühed pooldavad eestikeelset gümnaasiumiõpet ja peavad üleminekut osalisele eestikeelsele aineõppele õnnestunuks. Teised soovivad jätkata vene keele kasutamist peamise õppekeelena ning leiavad, et senisel kujul ei ole eestikeelne aineõpetus gümnaasiumis ennast õigustanud. Venekeelsete koolide kakskeelsele õppele ülemineku on aktuaalne teema nii hariduse, poliitika kui ka integratsiooni kontekstis. 2015. aasta märtsis valiti Eestis Riigikogu uus koosseis ning vene koolide õppekeel võib varem või hiljem taas aktiivsemalt päevakorda tõusta, olgugi, et 2015. aasta mais Sotsiaaldemokraatide juhiks valitud Ossinovski ei ole enam valitsuse liige ja on avalikult öelnud, et ta ei tegele enam antud küsimusega.

Uurimuse esimeses osas antakse ülevaade keelehariduspoliitika kujunemisest ning venekeelse kooli staatusest Eestis, seejärel vene õppekeele koolide eestikeelsele aineõppele ülemineku taustast, hetkeolukorrast ja üleminekuga seonduvate probleemide tekkepõhjustest, toetudes seni läbi viidud uuringutele antud valdkonnas. Teises osas kirjeldatakse uurimuse valimit, andmete kogumise protsessi, kriitilise diskursuseanalüüsi kui uurimismeetodit ning esitatakse uurimisküsimused. Kolmandas osas tutvustatakse meediadiskursuse analüüsi tulemusi: diskussiooniosalisi, viidatavaid infoallikaid, peamisi alateemasid seoses eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuga ning poolt- ja vastuargumentatsioonid rakendatavaid strateegiaid.

RIIKLIK KEELEPOLIITIKA JA KEELEHARIDUSPOLIITIKA SEADUSANDLIK TAUST

1.1 Eesti keelesituatsiooni kujunemine ning muukeelne kool Eesti haridusmaastikul

Käesoleva uurimuse sissejuhatava osa eesmärk on kirjeldada Eesti keelehariduspoliitika seisukohast selle kahe peamise valdkonna – keele- ja haridusvaldkonna – kujunemist ja toimimist poliitilises ja õiguslikus kontekstis. Samuti antakse ülevaade keele- ja haridusalastest õigusaktidest, millega on reguleeritud Eesti üldharidusasutuste õppekeeled ning kuidas see on muutunud alates Eesti taasiseseisvumisest.

Eesti riik on viimastel kümnenditel aktiivselt tegelenud keelevaldkonna strateegilise planeerimisega¹, mille õigusliku põhialuse – Eesti Vabariigi põhiseaduse (1992) paragrahv 6 – järgi on Eesti riigikeeleks eesti keel (Klaas-Lang, 2012: lõik 9). Iga muu keel peale eesti keele ja eesti viipekeele on võõrkeel (Keeleseadus, 2011: 2.pt, §5 (1)), sealhulgas vähemusrahvuse keel (Keeleseadus 2011: 2.pt, §5 (2)). Silmas peetakse Eesti kodanikke, kellel on kauaaegsed, kindlad ja kestvad sidemeid Eestiga, kuid kes erinevad eestlastest keele poolest (Keeleseadus, 2011: 2.pt, §5 (3)). Eesti keele oskuse ja keelekasutuse nõuded kui ka võõrkeelte sh vene keele kasutamise võimalused Eesti Vabariigis on reguleeritud keeleseadusega (2011). On tähelepanuväärne, et esimene keeleseadus võeti vastu veel enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist, kandes toona nime Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi keeleseadus (Klaas-Lang, 2012: lõik 17). Nimetatud seadus käsitles vene keelt kui keelt, mida Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigis kasutatakse emakeelena eesti keele järel kõige enam (Eesti NSV keeleseadus, 1989, preambul). Kehtivast keeleseadusest tulenevalt on vene keel Eestis võõrkeel, täpsema määratluse kohaselt vähemusrahvuse keel. Eesti keele seadustamisega riigikeeleks on seega loodud õiguslik alus eesti keele kasutamiseks peamise suhtluskeelena kõikides avaliku elu valdkondades (Keeleseadus 2011: 1.pt, §1), sh hariduses.

Kaudsemalt, kuid üldisemalt ja tulevikku suunatumalt väljendab sama mõtet põhiseaduse preambula, mille kohaselt on Eesti riigi põhiline ülesanne säilitada eesti rahvust ja kultuuri läbi aegade („Eesti keele arendamise strateegia“, 2004: 5). NSVL-i lagunemine tähendas Eesti jaoks muuhulgas võimalust hakata ellu viima ümberkorraldusi kõikides

¹ Keelevaldkond on jagatud neljaks: eesti keel emakeelena, eesti keel teise keelena, eesti keel välismaal, mitmekeelsus, sealhulgas võõrkeeled (Haridus- ja Teadusministeerium).

eluvaldkondades, kaasa arvatud hariduses. Noore riigi huvid seonduvad peamiselt just eesti keele ja kultuuri hoidmisega (Sulg, 1998: 4). Eesti keele positsioonide kindlustamisele tähtsamates kasutusvaldkondades on kaasa aidanud ka mitmeid teised õiguslikud regulatsioonid nagu näiteks „Eesti keele arendamise strateegia 2004-2010“. Tegu on Eesti keelepoliitika alusdokumendiga, mille välja töötamist alustas Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Eesti Keelenõukoguga juba 1998. aastal. Keelenõukogu on olnud haridus- ja teadusministrit keelepoliitilistes küsimustes nõustav ekspertkogu, mille staatus on veelgi tõusmas uue keeleseaduse järgi olles määratletud järgmiselt (Klaas-Lang, 2012: lõik 9): „Eesti keelenõukogu nõustab Vabariigi Valitsust keelepoliitika arendamisel ja elluviimisel“ (Keeleseadus, 2011: 2.pt, § 7). Ühtlasi on uues seaduses sätestatud, et „Riigikogu arutab keelepoliitikat ning eesti keele arengut olulise tähtsusega riikliku küsimusena vähemalt kord kahe aasta jooksul“ (Keeleseadus, 2011: 2.pt, § 6, lõige (1)).

Ühtse riigikeele kasutusele võtmist taasiseseisvumise järel peeti aastakümnete pikkuse venestamise ja ühepoolse kakskeelsuse perioodi järel hädavajalikuks. Keelelise olukorra normaliseerumisel nähti võtmerolli haridussüsteemil (Siiner, Vihalemm, 2011: 122), sest põhiseaduse paragrahvi 37 kohaselt on igapäev õigus saada eestikeelset õpetust ning riigil lasub selle tagamise kohustus. Prioriteediks hariduse reformimisel sai Eesti kooli ühtsuse tagamine, mis seisnes venekeelse kooli integreerimisel Eesti koolisüsteemi (Sulg, 1998: 4). Eesti keele oskust on riiklikult nähtud kui üht peamist mitte-eestlaste integratsiooni toetavat tegurit (Mehisto ja Asser, 2007: 683). Nii on muu emakeelega õpilastele aktiivselt õpetatud eesti keelt kui teist keelt kogu taasiseseisvuse aja jooksul nii eraldi õppeainena kui ka teiste ainete õppekeelena. Eesti keele kui teise keele õppe peaesmärgiks on saavutada eesti keele valdamine tasemel, mis võimaldab täisväärtuslikult osaleda Eesti ühiskonnas (Metslang jt., 2013: 5). „Eesti Inimarengu Aruande“ (2011) kohaselt on riigikeele omandamine etnilis-keeleliste vähemuste poolt olnud kõigis Balti riikides lõimumispoliitika keskmes (Siiner, Vihalemm, 2011: 122).

Haridussüsteemil lasub väga suur roll rahvuse, tema keele ja kultuuri püsijäämise kui ka arendamise seisukohast. Seetõttu on väga oluline ka haridusvaldkonna strateegiline planeerimine. Riiklike prioriteetide täitmise nimel on koostatud mitmeid haridusstrateegiaid, mis reguleerivad Eesti haridussüsteemi sh siinset muukeelset õpet: „Õppiv Eesti“ (1998), „Eesti haridusstrateegia“ (1998), „Eesti põhi- ja keskkooli riiklik õppekava“ (1996) ning loomulikult eelpool mainitud „Eesti keele arendamise strateegia“. Tõsi, viimane ei tegele

otseselt Eesti muukeelse elanikkonna keeleprobleemidega. Strateegias viidatakse, et seda teemat käsitletavad „Muukeelse elanikkonna keeleõppestrateegia” (1998), „Muukeelse hariduse arengukava“ (1997) ja riiklik integratsiooniprogramm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007“ („Eesti keele arendamise strateegia“, 2004: 10). Sellegipoolest on seal esitatud mõningad eesmärgid mitte-eesti õppekeelega koolide jaoks:

- *parandada eesti keele mainet;*
- *saavutada, et põhikooli lõpetajad omandavad eesti keele Euroopa keeleõppe raamdokumendil põhineval tasemel B2, mis loob võimalused asuda õppima 2007. aastal eesti õppekeelele üleminekut alustavas gümnaasiumis;*
- *saavutada, et kõik gümnaasiumi lõpetajad valdavad eesti keelt õppekavas määratud nõuete kohaselt, mis võimaldab neil eesti keeles edasi õppida, sh kõrghariduse tasemel, ja töötada eesti keelekeskkonnas (Eesti keele arendamise strateegia, 2004: 27).*

See eeldab aga ühtset haridussüsteemi, mis tugineks ühtsele õppekavale ning kvaliteetsele eesti keele õppele põhikoolis (Sulg, 1998: 12). Nõukogude aja pärandina eksisteerivad Eestis kahjuks tänase päevani eraldi koolid eesti ja vene emakeelega õpilastele. Tõsi, tegu ei ole enam eraldiseisvate koolisüsteemidega nagu nõukogude ajal – alates 1990ndate lõpust kehtivad riigi- ja venekeelsetes koolides ühised õppekavad ja sarnased õpikud (Masso, Kello, Djačkova, 2011: 129). Nõukogudeaegse venekeelse haridussüsteemi reformimine on aga toimunud väga visalt. Üheks eesti keele oskuse kiirema ja tõhusama saavutamise viisiks on peetud vene õppekeelega koolide üleminekut eestikeelsele aineõppele (Metslang jt., 2013: 6), mille taustast ja olukorrast annab lühiülevaate järgmine peatükk.

1.2 Riiklik keelepoliitiline otsus: venekeelsete koolide osalisele eestikeelsele õppele ülemineku

Haridusasutuste tulemuslikkuse juhtimise seisukohast on haridusvaldkonna arendamine demokraatlike riikide üheks peamiseks prioriteediks, tagades tänu heale haridusele laiapõhjalise aluse oma elanikkonna haritusele ja konkurentsivõimele globaalses tööjaotuses. Hea hariduse omandamiseks võimaluste loomine eeldab efektiivselt ning sihipäraselt toimivat koolivõrku (*Üldharidus- ja kutsekoolide tulemuslikkus ja seda mõjutavad tegurid*, 2011: 7).

Koolivõrgu korrastamise vajadusest tulenevalt on viimastel kümnenditel Eesti haridussüsteemis aset leidnud mitmed suuremad ümberkorraldused, mis on eesti õppekeelega koolidest rohkem puudutanud vene õppekeelega koole. Üks kardinaalsemaid haridusmuutusi puudutab viimaste õppekeelt ning üleminekut eestikeelsele aineõppele, mis seaduse kohaselt on olnud nõutav tegelikult üle 20 aasta. Nimelt juba 1993. aasta 15. septembril vastuvõetud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) § 9 lõige 1 alusel kehtestati, et kooli õppekeel on eesti keel. Selle seaduse esimese redaktsiooni rakendussätetes määrati muuhulgas kindlaks, et aastatel 1993-2000 minnakse riigi- ja munitsipaalgümnaasiumides üle eestikeelsele õppele. Selles küsimuses on olnud palju poliitilisi erimeelsusi ning nii pikendati 1997. aasta seadusemuudatusega üleminekutähtaega ja sätestati, et üleminekut alustatakse hiljemalt 2007/2008. õppeaastal. Aasta hiljem, s.o 1998. aastal kinnitas Vabariigi Valitsus „Muukeelse hariduse arengukava“, mille alusel plaaniti üleminekut edaspidi toetada (Vabariigi valitsuse korraldus „Narva Soldino Gümnaasiumile loa andmisest keeldumine...“, 2011: 4). Oluliseks sammuks ülemineku seisukohast oli samal aastal käivitunud keelekümbelprogrammi, millega oli 2013. aasta seisuga liitunud 32 kooli (Metslang jt., 2013: 6) 70 gümnaasiumist, kus olid venekeelsed õpilaste rühmad ning kus õppetöö toimus eesti ja vene keeles (Haridus- ja Teadusministeerium...). Lõimitud aine- ja keeleõppe (lühendatult LAK-õppe) käsitluse järgi on keelekümbelprogramm üks enam kui tosinast erinimelist õppekorralduslahendusest, mis koonduvad selle mõiste alla (Mehisto, Frigolsi, Marshi jt., 2010: 13). Antud õppemetoodika, mille juured on pärit Kanadast, kus see mõiste (inglise keeles *content and language integrated learning*) 1990ndatel kasutusele võeti, on saanud osaks Euroopa Liidu ametlikust keeleõppepoliitikast. Selles nähakse head võimalust suurendada õppija jaoks sihtkeelset keskkonda ning tõhustada keeleõpet võõrkeeleõppe mahtu seejuures suurendamata (Ehala, 2013). Eestis on keeleimmersiooni kui muukeelse hariduse mudelit uurinud Tartu Annelinna vene õppekeelega gümnaasiumi direktor Hiie Asseri (2003). Ta uuris nimetatud programmi edukust ja mitteedukust mõjutavaid tegureid, sh keskkonna mõju keeleõppele, kooli juhtkonna ja õpetajate pädevust ning avalikkuse ja lapsevanemate toe tähtsust.

Vabariigi Valitsus otsustas lõplikult ülemineku 60% ulatuses eestikeelsele gümnaasiumiõppele 2002. aasta 25. jaanuari määrusega nr 56, millega kinnitati Põhikooli- ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas (edaspidi RÕK) sätestatud ülemineku jõustumine konkreetsete õppeainete kaupa alljärgnevalt: 2007/2008. õppeaastal hakati gümnaasiumi 10. klassi astujatele eesti keeles õpetama vähemalt eesti kirjanduse üht kursust (RÕK, 2002 § 28² lg 1), 2008/2009.

õppeaastal eesti kirjanduse üht kursust ning kooli valikul kas ühiskonnaõpetuse kaht kursust või muusika kolme kursust (RÕK, 2002 § 28² lg 2), 2009/2010. õppeaastal eesti kirjanduse üht kursust, ühiskonnaõpetuse kaht kursust ja muusika kolme kursust (RÕK, 2002 § 28² lg 3), 2010/2011. õppeaastal eesti kirjanduse üht kursust, ühiskonnaõpetuse kaht kursust, muusika kolme kursust ja Eesti ajaloo kahte kursust (RÕK, 2002 § 28² lg 4). 2011/2012. õppeaastal ja sellele järgnevatel õppeaastatel pidi gümnaasiumiastmes õpetatama eesti keeles vähemalt eesti kirjanduse üht kursust, ühiskonnaõpetuse kaht kursust, muusika kolme kursust, Eesti ajaloo kahte kursust ja geograafia kolme kursust (RÕK, 2002 § 28² lg 5).

Muudetud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (2010) täpsustati eesti õppekeelele üleminekut veelgi, sätestades, et koolides, kus käesoleva seaduse jõustumisel on gümnaasiumiastmes eesti keelest erinev õppekeel, rakendatakse käesoleva seaduse § 21 lõiget 3 alates 2011/2012. õppeaastast gümnaasiumiõpinguid alustanud õpilaste suhtes ja kogu gümnaasiumi ulatuses viiakse õpe käesoleva seaduse § 21 lõikega 3 kooskõlla hiljemalt 2013. aasta 1. septembriks (PSG, 2010, § 89 lõige 4).

Üleminekuprotsess, mille õnnestumise seisukohast on osapoolte suhtumine ning valmisolek äärmiselt olulised, on olnud osadele koolidele suurtest pingutustest hoolimata väga keeruline ning osadele lausa ülejõukäiv. Nimelt 2011. aasta kevadel esitasid Tallinna ja Narva linnavolikogud taotlused PGS § 21 lõike 3 alusel sooviga saada 18 koolile erand üleminekul eestikeelsele gümnaasiumiõppele (Rudi, 2011). Siinkohal võib konkreetse näitena välja tuua Narva Linnavolikogu poolt 2011. aasta 26. mail esitatud taotluse Vabariigi Valitsusele jätkata Narva Soldino Gümnaasiumis vene keele kasutamist õppekeelena. Taotluse aluseks oli antud kooli hoolekogu ettepanek venekeelse õppetöö jätkamiseks gümnaasiumiastmes, välja arvatud hilise keelekümblusprogrammi järgi korraldatud õppega põhikooliklassides. Põhjuseks toodi eesti keelt vajalikul tasemel valdavate õpetajate puudus ja õpilaste kehv eesti keele oskus kui ka vastava õppematerjali puudumine (Vabariigi valitsuse korraldus „Narva Soldino Gümnaasiumile loa andmisest keeldumine...“, 2011: 1). Esitatud 18 taotlustest rahuldati vaid kolm: Narva Täiskasvanute Gümnaasium ja Tallinnas asuv Vana-Kalamaja Täiskasvanute Gümnaasium said loa pikendada ülemineku protsessi ja viia gümnaasiumiastmes õppetööd läbi vene keeles veel järgmised kolm aastat. Tallinna Saksa Gümnaasiumile anti luba saksa keele õppesuunal õppetöö jätkamiseks saksa keeles vastavalt riikidevahelise lepingu alusel. Peale põhjaliku analüüsi läbiviimist ülejäänud 15 koolis otsustas Vabariigi Valitsus nende taotlusi mitte rahuldada (*Tark ja tegus rahvas 2013–2016*, 2012: 24).

Järgnevalt tehakse ülevaade varasematest vene õppekeelega koolide eestikeelsele aineõppele üleminekut käsitletavatest uurimustest Eestis. Eesmärgiks on välja selgitada erinevate osapoolte meelestatus ülemineku suhtes, eestikeelse õpetusega seotud peamised raskused ning eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekut takistavad tegurid.

1.3 Ülevaade varasematest üleminekut käsitletavatest uurimustest Eestis

Vene õppekeelega koole Eestis ning nende eestikeelsele õppele üleminekut on taasiseseisvumise perioodil käsitletud nii Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt tellitud uuringute kui Tallinna ja Tartu Ülikooli doktori-, magistri- ja bakalaureusetööde raames. Läbivateks teemadeks on olnud vene õppekeelega koolide olukord, erinevate osapoolte – õpilaste, õpetajate, koolijuhtide – hoiakud riigikeele oskuse ja kasutamise osas, koolide valmisolek eestikeelsele õppele üleminekuks, eesti keele kui teise keele õpetuse ja eestikeelse aineõppe toimimine ning tulemuslikkus, õpilaste võimetekohane toimetulek eestikeelses õppes, õpetajate teises keeles õpetamise meetodika alane ettevalmistus ja eestikeelsetes tundides kasutatavate õppemeetodite asjakohasus.

Vaatluse alla võetakse viimase 10 aasta jooksul, s.o ajavahemikul 2005-2015 avaldatud uurimustööd, mis on kakskeelse hariduse juhtimise seisukohalt olulised ning mille eesmärk on olnud kaasa aidata eestikeelsele õppele ülemineku ja integratsiooniga seotud poliitika kujundamisele. Peamiste läbivate teemade kaupa tuuakse välja nimetatud uurimustes püstitatud eesmärgid ja olulisemad järeldused. Seejuures keskendutakse sellele, millised probleemid on ilmnunud ja milliseid lahendusi on välja pakutud olukorra paranemise nimel.

1.3.1 Valmisolek osalisele eestikeelsele õppele üleminekuks

Haridusmuutuste läbiviimisel tuleb arvestada erinevate sihtrühmadega, keda ümberkorraldused puudutavad. Peamiselt Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel on üleminekuaastatel tehtud mitmeid küsitlusi ja uuringuid vene õppekeele koolide hoiakutest.

TNS Emori (2008) küsitlus, mille eesmärk oli välja selgitada vene keelt koduse keelena kõnelevate Eesti alaliste elanike teadlikkus venekeelsete koolide üleminekust eestikeelsele gümnaasiumiõppele ja sellega seonduvad hoiakud, viidi läbi kõnealuse haridusreformi käivitumisel. Toona oli suhtumine pigem positiivne. Samas nähti üleminekus lisakoormust õpilastele ja sellega kaasnevaid psühholoogilisi pingeid. Oldi ka üsna skeptilised koolide valmisoleku osas korraldada eestikeelset aineõpet selliselt, et õpilaste teadmiste tase ei halveneks. Kardeti ka vene keele ja kultuuri säilimise ohustamist Eestis. TNS Emori kordusuuringu (2011) läbiviimise ajal oli käivitunud viieaastase ülemineku viimane etapp – kõigi vene õppekeele koolide 10. klassi astunud õpilased olid hakanud õppima eesti keeles

vähemalt 60% õppemahust. Mitte-eestlaste suhtumine oli muutunud võrreldes 2008. aastaga negatiivsemaks. Üleminekut peeti vähem vajalikuks, õpilastele enam koormavaks ja teadmiste tasemele halvasti mõjuvaks. Üle poole küsitletutest olid seisukohal, et ülemineku ollakse raskustes või ei saada hakkama. Siiski möönis iga teine vastanutest, et eestikeelne aineõpe avardab lõpetajate võimalusi edasiõppimiseks ja tööturule sisenemiseks (lähemalt ülemineku mõjust ptk. 1.3.4).

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse poolt aastatel 2008-2011 läbi viidud uurimisprojekti „Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes“ (Jakobson, 2009, Masso, Kello, 2010, Jakobson, Masso, Kello, 2011) eesmärk oli välja tuua ülemineku seonduvad seisukohad ning jälgida riigikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku toimimist eriosapoolte – koolijuhtide, õpetajate ja õpilaste – rollist ja ülesannetest lähtuvalt. Koolijuhtide hinnangute põhjal (Jakobson, 2009) selgus, et peaaegu poolte jaoks oli üleminek pigem seadusest tulenev ettekirjutus, mida tuli lihtsalt täita. Neist omakorda pooled nägid selles poliitilist otsust kaotada Eestis venekeelne kool. Eesti emakeelega koolijuhtide hinnangud olid mõnevõrra positiivsemad. Kusjuures antud reformis nägid nad pigem riigi taotlust säilitada venekeelne kool, kuigi üldiselt nad ei pidanud teiskeelsete koolide olemasolu sedavõrd enesestmõistetavaks kui vene emakeelega koolijuhid. Ülejäänud pooled küsitletutest nägid riigi taotluses soovi tõsta vene emakeelega õpilaste hariduse kvaliteeti, nende konkurentsivõimet ja sotsiaalset sidusust. Võimalike negatiivsete tagajärgede osas vastajad emakeelele ei erinenud. Samast uuringust (Jakobson, 2009) selgus samuti, et peaaegu kõigil juhtidest olid olemas strateegiad ülemineku juhtimiseks. Ühelt poolt keskenduti personaliprobleemi lahendamisele, teisalt õpilaste ja eelkõige lastevanemate teavitamisele koolireformi vajalikkusest ja oodatavatest tulemustest. Seda kinnitavad ka hilisemad uuringud (Metslang jt., 2013), et kõik koolijuhid tajusid oma rolli selles, kuidas konkreetselt nende kool tuleb toime eestikeelsele aineõppele ülemineku. Sarnaselt varasemate uuringutega, olid koolijuhid õpilaste valmisolekus eestikeelseks gümnaasiumiõppeks pigem kahtleval seisukohal.

Õpetajate hinnangud haridusmuutustele olid pigem skeptilised, sõltumata nende sotsiaaldemograafilisest või kultuurilisest taustast. Ettevaatlike hinnangute suurt osakaalu selgitasid Masso ja Kello (2010) asjaoluga, et erinevad keelekogukonnad Eestis elavad erinevates meediaruumides ja seetõttu ei pruugi eri meediumites haridusteemal toimuvad

diskussioonid omavahel haakuda. Selgus ka, et õpetajad lähtusid haridusmuutuste kohta hinnangute andmisel enam kooli juhtkonda kui meediakanaleid usaldades, sealjuures neist eestikeelseid pidasid nad vähem usaldusväärseteks. Õpilaste keskmised hinnangud haridusmuutustele olid õpetajate omadest positiivsemad.

Kaire Roosimäe 2012. aasta bakalaureusetööst venekeelse põhikooli õpilaste arvamuste kohta eestikeelsele aineõppele üleminekust ning nende konkurentsivõimest hariduses ja tööturul selgus samuti, et õpilased suhtuvad üleminekusse positiivselt. Eesti keele oskus oli üleminekuga paranenud. Sellest lähtuvalt hindasid õpilased oma konkurentsivõimet võrreldes eesti noortega kõrgeks. Nad leidsid, et neil on sama head võimalused astuda Eesti ülikooli ning leida tulevikus meelepärane töö.

Koolides, mis ei olnud siis veel liitunud keelekümblusprogrammiga, domineeris eestikeelse õppe suhtes aga pessimistlikum suhtumine (Masso ja Kello, 2010). Õpilaste arvates oli üheks põhjuseks seejuures teiskeelse õppe liiga hiline alustamine. Ka hiliskeelekümbluse õpetajad ja õpilased olid seisukohal, et eestikeelse õppe alustamisega tuleks ettenähtud 6. klassi asemel algust teha varem. Nende kogemuste põhjal on teise kooliastme lõpus üleminek eesti keeles õppimisele juba üleliia raske (Kello, Masso, 2011: 40). Ka hilisemad uurimused (Klaas-Lang, Praakli, Peedisson, Lašmanova, 2014) näitasid õpilaste ja õpetajate küllaltki kriitilisi hinnanguid venekeelse gümnaasiumi kakskeelsele õppele üleviimise ajakava ja kohustuslikkuse suhtes.

1.3.2 Eesti keele õppimise olulisus ja riigikeelse gümnaasiumiõppe põhjendatus

TNS Emor (2008) küsitlusest selgub, et senise teavitustöö positiivse tulemusena pidas üle kahe kolmandiku venekeelsest elanikkonnast üleminekut osalisele riigikeelsele õppele Eesti riigi jaoks tervikuna vajalikuks. Suuremad erinevused ilmnisid rahvuse ja vanuse lõikes: end eestlasteks pidavad vene emakeelega elanikud pidasid üleminekut pigem vajalikuks Eesti riigi kui kõigi elanike jaoks. 15-19-aastased üldhariduskooli õpilased ning Tartu piirkonna elanikud hindasid üleminekut keskmisest vähemolulisemaks, sest eestikeelse keskkonnaga oldi igapäevaselt seotud ning üleminek eestikeelsele aineõppele ei ole olnud nii suur muutus kui mõnes teises Eesti piirkonnas nagu näiteks Ida-Virumaal, kus elanikud pidasid üleminekut iseenda jaoks keskmisest vähemvajalikumaks. Oma laste või lastelastest rääkides eelistasid

vene emakeelega elanikud siiski venekeelset gümnaasiumi (32%), selle järel enam-vähem võrdselt keelekümblusprogrammiga liitunud koole (25%) ja alles siis eestikeelset gümnaasiumi (23%). 60-protsendilise eestikeelse aineõppega gümnaasiumi pooldas vaid kümnendik vene emakeelega vastajatest (Integratsioonimonitooring, 2011: 61).

Juhtkonna liikmete seas läbi viidud küsitluses (Jakobson, 2009) tõid 58% koolijuhtidest välja õpilastega seotud tegurid, milleks on riigikeeleoskuse paranemine, suhtlusringi laiendamine, konkurentsivõimelisuse kasv töö- ja haridusturul samuti ka huvi Eesti kultuuri suhtes ning Eestiga seotud tulevik. Ülejäänud 42% koolijuhtide jaoks näis üleminek eelkõige välisest survest lähtuvalt. 2009. aastal, mil vene õppekeelega gümnaasiumides õpetati eesti keeles vaid kahte ainet kohustuslikult, pidasid aineõpetajad ja 11. klasside õpilased eestikeelset aineõpetust põhimõtteliselt põhjendatuks (Masso, Kello, 2010). Õpetajad ja õpilased ei soovinud siis eestikeelse õppe ulatuslikku laiendamist gümnaasiumiosas, eelistades leebemaid meetmeid nagu eesti keele kui teise keele õppe tõhustamine, eestikeelsete õppevahendite võimalikult laialdast kasutamist, senisest aktiivsemat klassivälisest tegevust ja eestikeelse aineõppe alustamist juba alates kolmandast õppeastmest (Kello, Masso, 2011: 40). Seda kinnitavad ka Antsma bakalaureusetöö (2014) tulemused, mille kohaselt rääkisid abiturientid, et üleminek eestikeelsele aineõppele oli väga järsk ning nad oleksid eelistanud alustada eesti keele õppimisega juba algkoolis.

Üsna suur hulk eesti keeles õpetavaid õpetajaid kahtles konkreetse aine eesti keeles õpetamise põhjendatust. Vaid eesti kirjanduse õpetajad olid aine eesti keeles õpetamise õigustatuses veendunud. Samuti kartsid õpetajad, et eestikeelsele aineõppele üleminek muudab õppeprotsessi õpilaste jaoks raskemaks, mis võib väljenduda õpingute katkestamises (Masso, Kello, 2010). Õpilaste endi sõnul näevad nad eesti keele õppimises praktilist väljundit ja seda juhul kui oma tulevikku seostatakse Eestiga. Riigikeele oskus võimaldab neil jätkata haridusteed mõnes Eesti kõrgkoolis ning tulevikus leida parem töökoht (Metslang jt., 2013: 186). Klaas-Lang jt. (2014) uuringus selgus samuti, et eesti keele õppimisel oli õpilaste jaoks ainult pragmaatiline eesmärk, kusjuures nii edukamate ja vähem edukate koolide õpilaste seas lahknevusi eesti keele kui riigikeele oskuse vajalikkuse osas ei ilmnenu.

Vene õppekeelega koolide juhtkonna ning õpetajate argumentatsiooni riigikeele õppimise vajalikkuse kohta on uuritud ka pärast ülemineku jõustumist (Metslang jt., 2013). Kolmveerand küsitluses osalenud aineõpetajatest arvates oli eestikeelne aineõpe vajalik ning

nad uskusid selle tulemuslikkusse, nõustudes väitega, et eestikeelne aineõpe aitab parandada õpilaste eesti keele oskust ning seeläbi nende paremat toimetulekut Eesti ühiskonnas (lähemalt ülemineku mõjudest ptk. 1.3.4). Siit tuli välja, et tervelt veerand eesti keeles õpetavatest aineõpetajatest olid kahjuks vastupidisel arvamusel. Kõik nad muretsesid õpilaste ebaühtlase valmisoleku pärast eestikeelseks aineõppeks gümnaasiumis ning tajusid, et õpilaste ja lapsevanemate usk eestikeelsele aineõppesse ei ole väga kõrge. Siit järeldub, et kuna kõik osapooled ei taju eestikeelse aineõppe vajalikkust ja põhjendatust, on tulemuste saavutamine takistatud.

1.3.3 Eesti keele oskus ja toimetulek riigikeelse õpetusega

Mitmeid uurimusi on tehtud eesmärgiga välja selgitada vene emakeelega õpilaste ja eesti keele kui teise keele ning eesti keeles õpetavate õpetajate eesti keele oskus ning kasutamine koolis kui väljaspool koolikeskkonda ja kummagi toimetulek eestikeelse õpetusega.

Masso ja Kello (2010) haridusmuutustega seotud hoiakuid käsitleva küsitluse kohaselt iseloomustas õpetajaid õpilastest mõnevõrra aktiivsem eesti keele oskus ja reaalne kasutamine. Nimelt kolmandik õpetajatest valdas eesti keelt vabalt ning pooled neist kasutasid eesti keelt igapäevaselt. Õpilastest valdas eesti keelt vabalt alla viiendiku ning igapäevaselt kasutas viiendik (Masso, Kello, 2010). Keelekümblusklassis õppinud õpilased hindasid kõrgemalt oma keelelist valmisolekut eestikeelseks aineõppeks. Kooli juhtkonna liikmed jäid oma hinnangutes õpilaste ja õpetajate vahepeale (Kello, Masso, 2011: 21).

Metslang jt. (2013) uuring, mis keskendus õpilaste võimetekohase toimetuleku uurimisele eestikeelses õppes, näitas, et eesti keele kasutamise määr ja viis ainetundides on väga varieeruv. Sealjuures sõltub tunni läbiviimise keel suuresti ka õpetaja keeleoskusest. Enam-vähem täielikult eesti keeles viis oma tunde läbi 80% eesti emakeelega õpetajatest ja vaid 39% vene emakeelega õpetajatest (Metslang jt., 2013: 64). Õpilaste vastused kinnitasid aineõpetajate väiteid eesti keele kasutamise osakaalu kohta ainetundides. Ka uuringus „Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeelega koolides” leidis kinnitust, et kooli paiknemine kas eesti- või venekeelses keskkonnas ning sellest tulenevad õpilaste võimalused tunniväliseks eestikeelseks suhtluseks mõjutavad tugevalt eesti keele tundide ja eestikeelsete aineõppe tulemuslikkust (Klaas-Lang jt., 2014:55).

Metslang jt. (2013) läbi viidud tunnivaatluste põhjal saab järeldada, et suurema osa vene emakeelega aineõpetajate eesti keele oskus võimaldab neil tunde eesti keeles läbi viia. Tõsi, neist osade teatav keeleline ebakindlus võis mõningal määral takistada vabamate tunnitegevuste kasutamist. Seda kinnitavad ka õpilaste vastused, mis väljendasid teatavat kriitikat õpetajate eesti keeles õpetamise oskuste kohta (lähemalt õppemetoodikast ptk. 1.3.5). Vene emakeelega õpetajad suhtusid ka ise oma keeleoskusesse küllalt kriitiliselt ja kartsid, et õpilased võivad neilt õppida ebakorrektselt eesti keelt. Suurem osa eesti emakeelega õpetajatest oskas vajalikul määral ka vene keelt, et suuta õppijaid keeleliste raskuste puhul nende emakeeles abistada. Siiski oli ka eesti emakeelega õpetajaid, kes ei osanud vene keelt peaaegu üldse, mistõttu võis see osutada probleemiks õpilaste raskuste mõistmisel ja nende toetamisel (Metslang jt., 2013: 64). Eestikeelsete ainetundide läbiviimise keel sõltub loomulikult ka õpilaste keeleoskusest ning paljude õpilaste nõrgast keeletaseme tõttu lähevadki aineõpetajad tunnis sageli üle vene keelele (Metslang jt., 2013: 67). Kaks kolmandikku õpilastest leidsid, et eestikeelseid aineid õpetavad õpetajad toetavad õpilasi, kui nad teiskeelse õppega hätta jäävad. Ka vaadeldud tundides oli näha õpilaste aitamist ja julgustamist (Metslang jt., 2013: 226). Kui aga üleüldiselt võrrelda praegust keele õppe olukorda ja keelevaldamise taset taasiseseisvumisaja algusega, võib märgata olulist arengut [...] (Metslang jt., 2013: 4).

1.3.4 Ülemineku mõju ja eestikeelse gümnaasiumiõppe toimimine

Eriosapoolte hirme seoses üleminekulga kaasnevate negatiivsete mõjude ees ning üleminekut takistavaid tegureid on samuti korduvalt uuritud nagu ka võimalikke positiivseid tulemusi. Kõigist osauuringutest (Jakobson, 2009; Masso, Kello, 2010; Masso, Kello, 2011) selgus, et peamiselt tunti muret õpilaste tuleviku, s.t halveneda võivate teadmiste ja riigieksamitulemuste pärast. Samas nõustuti sellega, et eestikeelne aineõpe parandaks vene koolide lõpetajate eesti keele oskust ning suurendaks eesti ülikoolidesse astujate arvu. Sihtrühmiti oli vastavate hinnangute osakaal mõneti erinev. Näiteks muretsesid õpilased (Masso, Kello, 2010) ainealaste õpitulemustele ja vene keele oskusele ilmneva mõju pärast vähem kui õpetajad, kuid olid pessimistlikumad eestikeelse aineõpetuse kui etnilisi pingeid vähendava ja õpilaste eesti keele oskust parandava teguri suhtes (Kello, Masso, 2011: 21). Juhtkonna liikmed nägid antud koolireformi võimalike positiivsete tulemustena samuti

riigikeeleoskuse paranemist, Eesti ülikoolidesse astuvate vene emakeelega noorte kasvu, konkurentsivõimelisuse tõusu haridus- ja tööturul ning ühiskondliku aktiivsuse suurenemist. Samas kardeti, et halvenevad eesti keeles õpetatavate ainete alased teadmised ning suureneb põhikooli järel või gümnaasiumi ajal õpingute katkestavate õpilaste arv või väljaspool Eestit kutse- ja kõrgharidust omandavate vene emakeelega õpilaste osakaal (Jakobson, 2009, Metslang jt., 2013). Vene emakeelega abiturientide valikuid pärast gümnaasiumi lõpetamist ning nende valmidust eestikeeles kõrgkoolis õppimiseks on uurinud Anne-Liisa Antsma (2014). Tema bakalaureusetööst selgub, et gümnaasiumilõpetajad on suutelised jätkama õpinguid eestikeelses kõrgkoolis, kuid osa neist kavatses arvatavasti Eestist lahkuda ja edasi õppida hoopis välismaal. Põhjused ei ole seejuures seotud õppekeelega. See tendents leidis kinnitust ka Klaas-Lang jt. uuringust, kusjuures kavatsus oma tulevikku mitte Eestiga siduda iseloomustab nii edukate kui vähemedukate koolide õpilasi (2014: 5-6).

Vene õppekeelega koolide õpilaste, õpetajate ning koolijuhtide esmaseid kogemusi on põhjalikult uurinud Metslang jt. (2013). Paljud õpilased pidasid positiivseks kogemuseks peamiselt seda, et tänu eestikeelsele aineõppele laienes ja rikastus nende sõnavara ja tulevikus on lihtsam õppida Eesti ülikoolis. Õpilaste negatiivsed kogemused on seotud raskustega ainst arusaamisel (Metslang jt., 2013: 196). Põhjustena tõid õpilased välja õppematerjalide teoreetilise ja keerukuse, uue sõnavara ülejõukäiva hulga ning selle, et aineõpetajad ei rakenda sobivat õppe metoodikat ega arvesta õpilaste ebaühtlast keeleoskuse taset (Metslang jt., 2013: 201). Sellest tulenevalt kannatavad aineteadmised ega arene ka õpilaste eesti keel (Metslang jt., 2013: 196). Muude probleemidena toodi välja töömahu suurenemine, õpetajate ja kaasõpilaste ebaühtlane keeletase. Õpilaste väljendatud probleemid viitavad ka sellele, et õppekavades nõutav võib vajada prioritiseerimist ja lihtsustamist, et nad oleksid rohkem õpilasekesksed. Kindlasti tuleb üle vaadata eestikeelsete ainete ainekavad, mille sisu peaks samuti lihtsustama ning muutma teatud osas elulähedasemaks ja praktilisemaks (Metslang jt., 2013: 68). See aitaks põhikoolilõpetanutel paremini toime tulla eestikeelse aineõppega, mis eeldab vähemalt B2-keeleoskustaset praegu põhikooli lõpus nõutava B1 keeletaseme asemel (Metslang jt., 2013: 92). Ka Klaas-Lang (2014) toob esile, et õpilastega vesteldes ilmsid mitmed kriitilised seisukohavõetud ainekava ülesehituse ja eesti keele õpetamise metoodika osas. Nad rõhutasid vajadust praeguse grammatikakeskse õpetuse asemel pöörata suuremat

rõhku kõnekeele ja suulise enseväljendusoskuse õpetamisele ning paremat keelepraktika võimaluste loomist.

Juhtkonnaliikmete seas läbi viidud intervjuud (Metslang jt., 2013) näitasid nende üldiselt positiivset suhtumist ning usku võimalikesse headesse tulemustesse. Samas nenditi, et muutused on kannatust- ja aeganõudvad ning et 60-protsendiline eestikeelsele aineõppele üleminekuks on olnud liiga kiire ning lõpuni ette valmistamata. Keerulisemate ainete nagu ajalugu, geograafia ja ühiskonnaõpetus õpetamine praegustes tingimustes eesti keeles toob nende arvates pigem kaasa õpilaste ainealaste teadmiste halvenemise. Põhjust nähakse peamiselt selles, et põhikoolilõpetajate B1 keeletase on liiga madal ainesisu mõistmiseks. Ka Martin Ehala (2013) jaoks muutub LAK-õppe mõttekus küsitavaks kui keelt osatakse vaid B1-tasemel, sest õpilased ei mõista sellisel juhul aine sisu ning õpitavast aru saamata ei arene ka keeleoskus. Ja kui keeleoskus ükskord saavutabki taseme, mis võimaldaks ainet sihtkeeles õppida, siis võib konkreetne õpilane olla juba aines sedavõrd maha jäänud, et aines järelejäudmine ei ole enam võimalik.

Tulemusliku eestikeelsele aineõppele ülemineku eeltingimuseks eestikeelsete ainete õpetamine juba esimeses või teises kooliastmes, mis aitaks saavutada B2-tasemel eesti keele oskuse põhikooli lõpuks (Metslang jt., 2013: 210). Eestikeelset aineõpetust takistavaks teguriks peeti ka personaliprobleemi. Koolijuhid tõdesid, et neil on väga raske leida õpetajaid, kellel oleks piisav keeleoskus ning kes samas valdaks hästi ka LAK-õppe metoodikat (Metslang jt., 2013: 218). Sama on välja toodud nii varasemates (Jakobson, Kello, Masso, 2011) kui ka hilisemates uuringutes (Klaas-Lang jt., 2014). Nimelt iseloomustab vähem edukaid koole see, et juhtkonnal on raskusi pädevate õpetajate leidmisel ning sellest tulenevalt leidub õpetajaskonna seas neid, kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele. Teine oluline tunnus on see, et eesti keele õpetajate seas on vähe eesti emakeelega õpetajaid. Edukad koolid paistavad seevastu silma sellega, et peaaegu kõik eesti keele õpetajad on kas eesti emakeelega või on omandanud kõrghariduse eesti keeles ning kooli juhtkonnal ei ole probleeme kvalifitseeritud õpetajate värbamisega (Klaas-Lang jt., 2014: 55). Ebapiisava keeleoskusega õpetaja tähendab aga seda, et põhiseaduslik õigus saada eestikeelset õpet üldhariduskoolis ei pruugi olla tagatud kõigile vene õppekeelega koolide õpilastele, kes seda sooviks (Tomusk, 2012: 2).

Teiseks probleemiks on koolijuhtide sõnul eestikeelsete ainete õppematerjalid, mis on liiga teoreetilised ja rasked ning seetõttu sobimatud vene õppekeelega koolidele (lähemalt ptk. 1.3.5). Samuti peetakse eestikeelset aineõpetust takistavaks teguriks seda, et õpilastel puuduvad vajalikud õpioskused teises keeles õppimiseks ning sageli ka õpimotivatsioon (Metslang jt., 2013: 218). Eesti haridussüsteemis lähtutakse aga haridusparadigmast, mis baseerub arusaamisel, et hariduse omandamise eelduseks on õpimotivatsiooni olemasolu ning selle teke peab olema soodustatud („Elukestva õppe strateegia 2005-2008“, 2005: 21).

Positiivsete muutuste välja toomisel rõhutavad koolijuhid, et need on sellise aja- ja ressursimahuka protsessi juures väga visalt tulema. Õnnestumistest toodi esile, et pideva selgitustöö tulemusena on paranenud õpilaste ja lapsevanemate teadlikkus ning suhtumine eestikeelsesesse aineõppesse. Selles näevad nad oma osa vajalike tingimuste ning toetava õhkkonna loomisel oma koolis, õpetajatele suunatud koolitustes, õpilaste eesti keele oskuse paranemisel ja seda eelkõige tänu keelekümbelklasside heale toimimisele (Metslang jt., 2013: 225-226). Ka riigikeele eksamil edukad koolid paistavad silma sellega, et rõhutavad oma arengukavades ja strateegilistes visioonides eesmärgipärast riigikeele õpet, kasutavad LAK-õpet ning toetavad riigikeele kohustuslikku õpet mitmesuguste tugitegevuste poolest, milleks on ühelt poolt keelekümbelklassid, teisalt erinevad ühisprojektid eestikeelsete koolidega ning koolivälised eestikeelsed tegevused: ekskursioonid, eesti keele ringid ja keelelaagrid. Siin mängivad olulist rolli lastevanemate võimalused oma lapse riigikeele õpingute toetamisel. Konkreetsete eesti keele head omandamist toetavate tegevuste puudumise või piiratuse poolest paistavad silma just eksamitulemuste poolest vähem edukad koolid. Viimaseid iseloomustab ka paljude perede sotsiaal-majanduslik taust, mis ei võimalda rahastada oma laste eestikeelset huvitegevusi (Klaas-Lang, 2014:25).

1.3.5 Eestikeelsetes tundides kasutatav metoodika ja õppematerjal

Vene õppekeele klassides toimuva õppetöö sisu, meetodite ja kasutatavate õppematerjalide asjakohasust on siiani kõige põhjalikumalt käsitletud Metslang jt. (2013). Kusjuures seda tehti nii õpilaste, eesti keele kui teise keele õpetajate ja eesti keeles eri aineid õpetavate õpetajate kui ka juhtkonna liikmete vaatenurgast.

Sobivaks meetodikaks eestikeelsetes ainetundides on Metslang jt. (2013) järgi spetsiaalselt teiskeelse õppe jaoks väljatöötatud lõimitud aine- ja keeõppe meetodika kasutamine. Õigel viisil rakendatuna peaks see meetodika efektiivselt arendama õpilastes nii ainealaseid pädevusi, eesti keele oskust kui ka kujundama neist iseseisvad, mõtlemis- ja koostöövõimelised isiksused (Metslang jt., 2013: 68). Uuringu käigus selgus, et kuigi aineõpetajad töötavad pühendatult ja näevad vaeva oma tundide ettevalmistamisega, kasutatakse seda meetodikat ainetundides liiga vähe (Metslang jt., 2013: 68). Õpetajad näivad olevat teadlikud oma meetodika alastest vajakajäämisest, väljendades kriitikat läbitud täiendkoolituste mahu suhtes. Näiteks teises keeles õpetamise alastel koolitustel olid viimase viie aasta jooksul osalenud vaid veidi alla pooled juba eesti keeles tunde läbi viivatest õpetajatest ning umbes viiendik tulevikus eesti keeles õpetama hakata kavatsevatest õpetajatest (Masso, Kello, 2010). Samas toovad Metslang jt. välja, et isegi paljude nende õpetajate tundides, kes juba on saanud üsna palju koolitust eesti keele kui teise keele õpetamise meetodikast ning aktiivõppemeetoditest, ei osata LAK-õppe meetodeid praktikas rakendada. Tihti ka liigselt ainekeskne õppetöö, mis seisneb passiivselt teoreetiliste teadmiste ja keerukate eestikeelsete terminite omandamises ei võimalda õpilastel õpitavat materjali eri viisil tunnetada ega teha vajalikke üldistusi ja järeldusi. Ka õpilaste vastused kinnitasid, et erinevaid aktiivõppetegevusi esineb eesti keele tundides harva (Metslang jt., 2013: 186). LAK-õppe vähene või mittekasutamine paljudes ainetundides takistab eestikeelse aineõppe eesmärkide saavutamist ning väheneb tundide tõhusust ja õpilaste motiveeritust ning soovi eesti keeles aineid õppida (Metslang jt., 2013: 83).

LAK-õppe meetodika seisukohalt on oluline keeleoskuse teadlik arendamine ainetunnis (Metslang jt., 2013: 68). Kuigi keeletunni täpne ühildamine ainetundidega ei ole vajalik ega ka realistlik, võiks eesti keele tunnis pakutav keeletugi olla enam ainetundidega seostatud. Tervelt 73% õpilastest kinnitasid, et eesti keele tunnis õpitakse ainetundides paralleelselt käsitlevaid teemasid harva või pigem harva (Metslang jt., 2013: 187). Mis puudutab emakeele kasutamist eesti kui teise keele tunnis, siis räägitakse üha enam – ja Ehala (2013) sõnutsi ka põhjendatumalt – võõrkeele ja teise keele õppe meetodikas, et emakeele oskuslik kasutamine võib anda nii mõnegi õppijatüübi puhul paremaid tulemusi kui läbinisti sihtkeelne õpe (vt. ptk 1.3.3). LAK-õppe meetodika seisukohalt on oluline ainekeskse õppe ja traditsiooniliste meetodite abil läbi viidud õppetegevuste asendamine õppijakeskse ning tänapäevaste

aktiivsete õpivõtete kasutamisega: probleemõpe, rühma- ja paaristöö, rollimängud kommunikatiivne grammatikaõpe, praktilised ja loovtööd, õppekäigud ja projektid, mis arendaksid õpilaste sotsiaalseid oskusi. Õppijakeskset õpet iseloomustab näiteks aktiivõppemeetodite rakendamine õppetöös, õpilaste motivatsiooni toetamine, nende mõtlemisoskuse ning iseseisvuse arendamine (Metslang jt., 2013: 32).

Eraldi teema on eesti kui teise keele ning eesti keeles õpetatavate ainete jaoks **vajalike õppematerjalide puudus**. Olemasolevates õppematerjalides aga puuduvad spetsiaalselt LAK-õppe metoodikat arvestavad ülesanded, mis toetaksid aine ja keele läbipõimitud õpet ning annaksid õpilastele vajalikku keeletuge (Metslang jt., 2013: 68). Samas ei seisne probleem mitte ainult uute materjalide puuduses vaid ka selles, et õpetajatel puudub oskus olemasolevate materjalide seast teha õigeid ja kasulikke valikuid ning integreerida neid autentsete materjalidega (Metslang jt., 2013: 153). Seetõttu peaks õppematerjalide kasutamine olema oluline komponent keeleõpetajate koolitusprogrammides (lähemalt järgmises alapeatükis). Läbimõeldult koostatud spetsiaalsed LAK-õppematerjalid kõigile eesti keeles õpetatavatele ainetele aitaksid õpetajatel kiiremini hakata tunnetama ennast samaaegselt aine- ja keeleõpetajana. Õpetajate teadlikkus oma vastutusest eestikeelse aineõppe õnnestumisel ning selle tulemuslikumaks muutmisel iseloomustab edukaid koole ning vastupidi – vähem edukate koolide õpetajad näevad antud protsessis rohkem kooli juhtkonna ja riigi rolli (Klaas-Lang jt., 2014: 5-6).

1.3.6 Õpetajate koolitus ja koostöö

Eelnevas alapeatükis kirjeldatud olukord ei toeta ilmselgelt eestikeelse aineõppe õnnestumist. Seepärast soovivad Metslang jt. – kelle uuringule (2013) tugineb käesolevas alapeatükis antav ülevaade keele- ja aineõpetajate metoodilisest ettevalmistusest ja koolitusvajadusest – käigus kogutud andmete põhjal õpetajate professionaalsete oskuste arendamiseks luua tsentraliseeritud koolitussüsteem. Ühtne üleriigiline standardiseeritud täiendkoolituskava garanteeriks sarnaste põhimõtete järgi toimivate kindla kvaliteediga koolituste toimumise ning koolitatavate ühesugused arusaamad LAK-õppe põhialustest (Metslang jt., 2013: 106). Need koolitused peaksid olema sealjuures võimalikult ainepõhised, koondades kindla õppeaine õpetajaid ning pakkuma senisest oluliselt tihedamat seost praktikaga. Praeguse koolitussüsteemi ebaefektiivsus tuleneb tõenäoliselt ka sellest, et õpetajatel puudub vastutus

koolitusel õpitud oskusi ja pädevusi koolituse järel õppetöös rakendada (Metslang jt., 2013: 227). Sealjuures on oluline tõsta koolijuhtkondade kui ka õpetajate endi panust õpetajakoolituste arendamisel ja õpitava rakendamisel, mis eeldab juhtkonna rohkemat sekkumist eesti keele õpetuse ja LAK-õppe taseme tõstmisse (Metslang jt., 2013: 18).

Lisaks on vaja jätkata aineõpetajate keeleoskuse parandamisega: mitte ainult vene emakeelega õpetajate eesti keele kui ka eesti emakeelega õpetajatele vene keele õppega (Metslang jt., 2013: 106). Õpetuse kvaliteedi arendamise juures on suur roll ka õpetajate omavahelisel regulaarsel koostööl, mis on üks peamine eeldus LAK-õppe õnnestumisel (Mehisto, 2010: 35). Koolisisene koostöö seisneb üksteise tundide külastamises ning õpetuspraktikatele tagasiside andmises, ühiselt õppematerjalide loomises, aktuaalsetele eestikeelse õppe või keeleõppe probleemidele lahenduste leidmises ja aruteludes õnnestumiste ja ebaõnnestumiste üle (Metslang jt., 2013: 22, 147). Siinkohal võiksid koolijuhid võtta suurema rolli koostöö koordineerimisel, arendades teadlikult eesti keele- ja aineõpetajate koostööd ja meeskonnatunnet, mis aitaks leida ühiselt lahendusi ja astuda samme eestikeelse aineõppe õpilastele jõukohasel ja motiveerival moel elluviimiseks. Ühine initsiatiiv tõstab õpetajate motiveeritust ja aitab kaasa eestikeelse õppe suhtes konstruktiivse meelestatuse laienemisele (Metslang jt., 2013: 227).

Õpetajad on viimastel aastatel seisnud silmitsi üleminekust eestikeelsele aineõpetusele tulenevalt vajadusega leida lahendusi paljudele uudsetele probleemidele ning õppida kasutama uut õppemetoodikat ja kohandama ning looma suurel hulgal õppematerjale (Metslang jt., 2013: 15). Antud väljakutsega paremini toimetulekuks on oluline neile pakkuda ka vaimset tuge, sest ülemineku õnnestumine sõltub paljuski erinevate osapoolte omavahelisest kommunikatsioonist (Sotsiaal- ja kasvatusteaduste valdkonna uuringud 2008–2013, 2014). Oma magistritöös „Projektist eesti keele kui teise keele õpetajate regionaalne täiendkoolitusvõrgustik” (2014), rõhutab Saluveer, et oluline küsimus on see, kuidas reaalselt Põhikooli riiklikus õppekavas välja toodud eesmärgid, milleks on muukeelsete noorte ühiskonda integreerumise toetamine ning soodustamine, et neile tulevikus tagada paremad võimalused tööturul ja haridusmaastikul, ellu viiakse. Olgugi, et seadusandluse seisukohalt vaadatuna näivad vajalikud tingimused justkui olevat loodud, pärsib nii õpetajate suhtumine kui nende võimekuse eesti keeles õpetada püstitatud

eesmärkide saavutamist. Selle tarvis on loodud võrgustik, mis peaks aitama õpetajaid täienduskoolituste näol (Saluveer, 2014).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et eestikeelse aineõppe eduteguriteks peavad õpetajad eesti keele oskust, investeringuid õppevahenditesse ja metoodikaalastesse koolitustesse, õpilaste keelehuvi ning õpetajate- kui ka koolidevahelist koostööd (Kello jt., 2011: 28). Seda toovad välja ka Ugur, Raudvassar (2011) oma uuringus „Ülevaade tugirühmade kasutamise kogemusest eestikeelsele aineõpetusele üleminevate õpetajate toetamisel“. Pilootgruppide kogemuse analüüs lubab väita, et kollegiaalsest tugigrupist võib olla õpetajatele keeruka ülemineku perioodil olulist kasu nii üksteise töömeetoditega tutvumisest kui infovahetusest, sh üksteisega materjalide jagamisest (Ugur, Raudvassar, 2011: 19).

1.3.7 Koolijuhi roll õpilaste ja õpetajate toetamisel eestikeelses õppes

Varasemates uuringutes (Jakobson, 2009, Metslang jt., 2013) on antud soovitusi koolijuhtidele, kelle ülesandeks on olnud tagada võimalikult valutu üleminek seadusega ette nähtud mahus eestikeelsele aineõppele, sest sõltub ju neist konkreetse kooli hakkamasaamine eestikeelsele aineõppele üleminekul. Nende roll on olnud leida sobivad strateegiad ülemineku juhtimiseks, keskendudes seejuures just oma koolis ilmnenu takistavatest teguritest tulenevate probleemide lahendamisele. Olgu see siis vajalike õpetajate leidmine või olemasolevate toetamine, pakkudes neile erinevat tuge läbi koolituste, nõustamise ja abimaterjalide. Lisaks on olnud nende pädevuses õpilaste ja lastevanemate teavitamine koolireformi vajalikkusest ja oodatavatest tulemustest. Samuti on nad oma parema äranägemise järgi lisanud eestikeelseid aineid esimesse ja teise kooliastmesse või laiendanud varajase eestikeelse õppe st keelekümblusklassse, arendanud klassiväliseid tegevusi ning koostööd eesti üldharidus- ja ülikoolidega (Metslang jt., 2013: 221). Kõikide nimetatud strateegiate eesmärgiks on olnud põhikoolilõpetajate eesti keele oskuse parandamine.

Lisaks on koolijuhi ülesandeks olnud tagada, et kõik eestikeelseid aineid õpetavad õpetajad kasutaksid LAK-õppe metoodikat. Nende strateegiate abil loodetakse tõhustada eesti keele kui teise keele õpetust põhikoolis, eesmärgiga saavutada põhikooli lõpuks eakohane B2-keeleoskuse tase, mis omakorda aitaks tõsta eestikeelse aineõpetuse kvaliteeti gümnaasiumis (Metslang jt., 2013: 228). Kahjuks on enamikes selles valdkonnas tehtud uurimustes selgunud, et üleminek on takerdunud mitmete takistavate tegurite ilmnemisel.

Seetõttu ei toimi eestikeelne aineõpe nagu algselt loodeti ja aastaid ette planeeriti. Siin on kindlasti oma roll koolijuhtidel, kes ei ole saanud piisavalt hästi hakkama eesti keele ja eestikeelse aineõppe toetajana õpilaste ja õpetajate parema toimetuleku nimel.

Sirle Rosenfeldt on oma magistritöös „Üleminek ja selle juhtimise kogemus venekeelsete gümnaasiumide üleminekul eestikeelsele õppele“ (2014) välja pakkunud ühe lahendusena rakendada üleminekujuhtimist kui juhtimisstrateegiat. Tema arvates aitaks üleminekul jätkusuutlikumalt toime tulla ning edasi minna üleminekujuhid, kes oleksid määratud Haridus- ja Teaduministeeriumi poolt.

Riigitasemel on tegelikult tehtud palju: venekeelsete koolide õpetajatele on korraldatud esmaseid teiskeelse õppe koolitusi, koolijuhte kui ka õpetajaid on nõustatud ning õpilasi ja nende vanemaid on teavitatud ülemineku eesmärkidest ja oodatavatest tulemustest. Arvestades, et haridusmuutuste läbiviimine on väga keerukas valdkond, on suhteliselt ootuspärane, et uue süsteemi paikasaamine ja probleemide lahendamine võtab aega (Metslang jt., 2013: 15).

VALIM JA METOODIKA

Käesolevas osas kirjeldatakse meediatekstide valiku aluseks olnud kriteeriume, tekstikorpust ja andmete kogumise protsessi. Seejärel sõnastatakse käesoleva uurimuse eesmärgist tulenevalt konkreetsed uurimisküsimused ning antakse ülevaade uurimismeetodist ja selle määratlustest erinevates teoreetilistes käsitlustes.

2.1 Uurimuse valim ja andmete kogumine

Uurimustöö valimi moodustavad järgmistes üleriigilistes eestikeelsetes meediaväljaannetes nagu Postimees, Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress, Õpetajate Leht ja Delfi ilmunud artiklid, mis kajastasid vene õppekeele koolide osalisele eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuga seonduvat diskussiooni. Neist kaks esimest on päevalehed, kaks järgmist nädalalehed ning Delfi puhul on tegu online-uudisteportaaliga. **Ajalehtedel on samuti oma võrguväljaanne, mis on siinses uurimuses analüüsitava meediatekstide peamine allikas.** Tiraazilt² Eesti suurimas päevalehes, s.o Õhtulehes ei ilmunud vaatluse all oleval perioodil ühtegi üleminekut puudutavat artiklit. Tõenäoliselt tuleneb see kõne all oleva väljaande spetsiifikast. Seetõttu ei ole nimetatud meediaväljaande artikleid käesolevas töös ka analüüsitud.

Ülemineku-teemaliste artiklite otsimiseks kasutati nimetatud online-meediaväljaannete kodulehel olevat otsingumootorit, kuhu lisati käesoleva lõputöö uurimisperioodist lähtuvalt ajaline kitsendus ehk 24. märts 2014 kuni 9. aprill 2015. See periood valiti seepärast, et ühelt poolt vastab see eelmise, s.o Taavi Rõivase juhitud esimese valitsuse ametis oleku ajale. Teiselt poolt seetõttu, et nimetatud valitsuse haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski väljaütlemised seoses venekeelsete koolide eestikeelsele aineõppele ülemineku "läbikukkumisega" vallandasid tulise diskussiooni Eesti avalikkuses. Lisaks vaadati artiklite all olevaid viiteid teistele teemakohastele lugudele. Kasutatud artiklite nimekiri on välja toodud lisa 1.

Otsingumootoris kasutati järgmisi märksõnu: vene õppekeele koolide valmisolek, venekeelsete koolide üleminek, üleminek eestikeelsele/riigikeelsele aineõppele, üleminek eestikeelsele/ riigikeelsele gümnaasiumiõppele, eestikeelse õppe toimimine/tulemuslikkus.

² „Õhtuleht“: 49 700, „Postimees“: 47 800, „Eesti Päevaleht,,: 20 300 (Eesti Ajalehtede Liit, märts 2015).

Kokku leiti 38 artiklit 25 erinevalt autorilt (lähemalt ptk. 3.1). Neist 10 ilmus Postimees, 8 Eesti Päevaleht, 5 Õpetajate Leht ja üks Eesti Ekspress online-väljaandes ning 14 uudisteportaalil Delfi. Kõrvale jäeti tekstid, mille fookuses ei olnud otseselt vene õppekeele koolide üleminek eestikeelsele gümnaasiumiõppele.

2.2 Uurimisküsimused ja -meetod

Uurimuse empiirilises osas on vaatluse all vene õppekeele gümnaasiumite üleminekut eestikeelsele aineõppele kajastavate meediatekstide argumentatsioon.

Argumenteerimine on verbaalne tegevus, mille puhul kasutatakse reeglina tavalist keelt. Kõneleja või kirjutaja kasutab argumenteerides sõnu ja lauseid, et väita, vaidlustada või eitada midagi või et reageerida väidetele, küsimustele ja millegi eitamisele. Kusjuures, kui inimesed esitavad oma argumente, püüavad nad reageerida teiste inimeste võimalikele seisukohtadele. Vajadus argumenteerida tekib siis, kui seisukohad mingi kindla küsimuse suhtes erinevad teistest. Vaidlemisel on seega mõtet vaid siis, kui on olemas kuulaja või lugeja, kes kahtleb teatud arvamuse õigsuses või kellel on erinev vaatenurk. Argumenteerimine on mõeldud oma seisukoha õigustamiseks või kellegi teise seisukoha kummutamiseks (Kaldjärv, 2013: 15). Meediatekstidele on omane ühiskondlikkus, mis tähendab seda, et nad suudavad mõjutada sotsiaalseid protsesse (Kaldjärv, 2013: 10).

Argumenteerimise eesmärk on seejuures lugejaid milleski veenda, mis põhjustab meediatekstide subjektiivsuse, sest tutvudes ajalehetekstidega, tutvub inimene meediategelikkuse, mitte reaalse tegelikkusega. Meediatekstide kaudu vahendatakse ühiskonnas valitsevat ideoloogiat – demokraatlik on ühiskond vaid siis, kui meedia vahendusel on võimalik esitada erinevaid vaatepunkte ja ajakirjandus on diskussiooniks avatud (Kaldjärv, 2013: 11).

Meediaanalüüsi tulemusena peaks selguma, millised ühiskondlikud, ametialased, poliitilised jm rollid on ülemineku-teemalises diskussioonis esindatud, millistele infoallikatele valimisse kuuluvates artiklites viidati, millised olid arvamused avaldustes esile tõusnud peamised alateemad. Kõige olulisem välja selgitada, kuidas osalised argumenteerisid oma seisukohti eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku küsimuses ning milliseid strateegiaid nad kasutasid oma poolt- ja vastuargumentatsioon.

Uurimuse eesmärkidest lähtuvalt on sõnastatud järgmised uurimisküsimused:

- Millistes rollides või millistel positsioonidel olevad inimesed saavad ja võtavad ülemineku teemadel sõna?
- Kas mõned osalised esinevad oma arvamused rohkem kui teised?
- Millistele allikatele oma argumentatsioon viidatakse?
- Millised on diskussiooni peamised aladiskursused ?
- Milline on argumentatsioonistrateegia ehk milliseid mõjutamisvõtteid kasutatakse?

Uurimuse üldisest eesmärgist ning ülal sõnastatud konkreetsetest uurimisküsimustest tulenevalt on valimisse kuuluvate meediatekstide uurimiseks kõige sobilikum kasutada kriitilist diskursuseanalüüsi (*Critical discourse analysis (CDA)*). Peamised käsitlused ja seletused diskursusest ja kriitilisest diskursuseanalüüsist on välja toodud järgmises alapeatükis.

2.2.1 Kriitiline diskursuseanalüüs uurimismeetodina

Kriitilist diskursuseanalüüsi nähakse ühena paljudest teooriatest ja teooria rakendustest, mis lähtub **sotsiaalsest konstruktivismist** (Aava, 2014: 150). Selle üks autoreid Vivien Burr (1995: 3) rõhutab, et diskursus on ühiskondliku tegevuse vorm, mille kaudu kujundatakse sotsiaalne maailm, k.a teadmised, identiteet ning sotsiaalsed suhted. Van Dijki lühikese, ent täpse definitsiooni kohaselt on diskursus „tekst kontekstis“ (Kalmus, 2015). Sarnane on ka Faircloughi (1989) määratlus, mille kohaselt diskursus on keel sotsiaalse tegevusena, mille määravad sotsiaalsed struktuurid. Tema järgi koosneb diskursus kolmest elemendist: tekstist, vastastikusest mõjust ja sotsiaalsest kontekstist (Fairclough, 1989). Tekst ja kõne ei pruugi alati mõjutada gruppidevahelisi võimusuhteid, seda teeb kontekst, mis annab diskursusele mõjuvõimu. Seepärast on käesoleva töö sissejuhatavas osas antud ülevaade Eesti keelesituatsioonist ja vene õppekeele kooli staatusest Eesti haridusmaastikul väga oluline. Kontekst aga saab mõjutada ainult neid diskursuse aspekte, mis on varieeruvad (van Dijk 2008: 91–92; 2009: 19). Nendest definitsioonidest tulenevalt on diskursusanalüüs teksti ja kõne uurimine kontekstis – see on „teksti ja kõne tegelike struktuuride süstemaatiline, üksikasjalik ja teorial põhinev analüüsimine“ (van Dijk, 2005: 236). Laiemas ja sotsiaalteaduslikumas tähenduses keskendub diskursuseuurimine teksti ja kõne laiadele

sotsiaalsetele ja kultuurilistele funktsioonidele, tingimustele ja tagajärgedele, k.a diskursuse rollile ideoloogias (van Dijk, 2005: 236). Kusjuures kuna diskursus iseenesest koosneb kolmest erinevast elemendist – tekstist, vastastikusest mõjust ja sotsiaalsest kontekstist, peab kriitiline diskursuseanalüüs hõlmama kõigi nende analüüsi (Fairclough 1995: 74). See tähendab, et lisaks tekstide sisu ja vormi detailsele analüüsile tõlgendatakse diskursuse sotsiokultuurilist ja -poliitilist konteksti (Kalmus, 2015).

Meetod on kriitiline seetõttu, et ta keskendub selliste sotsiaalsete praktikate uurimisele, mis on seotud võimuga (Aava, 2014: 151). Kriitilise diskursuseanalüüsi põhieesmärk on selgitada, milliseid tähendusi keele abil konstrueeritakse ja kinnistatakse ning kuidas see mõjutab ühiskonda (Kasik 2008: 10). Ehk teisisõnu, kuidas keele kasutamine mõjutab tõekspidamisi ning suhtlust ja kuidas need omakorda mõjutavad inimese kõnet ning kuidas ideoloogilised uskumused keelekasutust kontrollivad. Kui lingvistilist analüüsi tehakse mikrotasandil ning sotsiaalset analüüsi makrotasandil, siis kriitiline diskursuseanalüüs haarab neid mõlemaid.

Kriitilises diskursuseanalüüsis süvenetakse seega sellesse, kuidas manipuleerimine, domineerimine ja ebavõrdsus väljendub tekstides ja kommunikatsioonis (van Dijk 2008: 85). Ühiskondliku kommunikatsiooni võib vaadelda väljana, kus omavahel võistlevad diskursused, et olla kuuldavad ning pääseda domineerima. Keelekasutuse abil nii peegeldatakse kui ka samal ajal mõtestatakse, uuendatakse ja muudetakse sotsiaalset tegelikkust. Keelekasutus sõltub kontekstist, samas mõjutab ja loob seda (Aava, 2014: 154). Kriitilise tekstianalüüsi kohaselt pole keelekasutus kunagi neutraalne. Kui diskursuseanalüüsi tehes kirjeldatakse keelekasutust, siis kriitilist diskursuseanalüüsi tehes selgitatakse ka keelekasutuse põhjuseid (Fairclough 1995: 43). Argumentatsioonistrateegiate analüüsis pööratakse tähelepanu sellele, miks ühte või teist mõjutamisvõtet kasutatakse ehk teisisõnu sellele, mida soovitakse saavutada.

Fairclough ja Wodak (1997: 271-280) on omistanud kriitilisele diskursusanalüüsile järgmised tunnused: diskursus toimib ideoloogiliselt, sätestab nii ühiskonda kui ka kultuuri, on seotud koha ning ajalooga; võimusuhted on osaliselt diskursiivsed ning analüüsija roll on uurida teksti ning sotsiaalsete praktikate vahelisi suhteid. Diskursiivsed võimusuhted kehtestatakse

ühiskonnas eri viisidel. Inimesed võtavad omaks need uskumused, mis tunduvad neile autoriteetsed ning esitatud prestiižse kanali vahendusel. Seega mõjustavad avalikkust meedia vahendusel õpetlased, eksperdid, professionaalid, arvamuslimidrid, erinevad sotsiaalsed agendid (lähemalt ptk. 3.1). Vahel on osalised sunnitud mõjuvõimsa ametliku institutsionaalse diskursuse omaks võtma, seda näiteks haridussüsteemi kaudu või ka paljudes töösituatsioonides tööalaste instruktsioonide kaudu (Van Dijk 1998: 9). Eesti haridusdiskursust on uurinud Tallinna Ülikooli õppejõud Katrin Aava (2010), Tartu Ülikooli eesti keele dotsent Kersti Lepajõe (2011) ja sotsiaalprofessor Veronika Kalmus (2003), kes uuris konkreetsemalt etnopolitiilist diskursust haridusväljal.

Kriitilise diskursuseanalüüsi kesksemad ja olulisimad printsiibid on Wodaki (1997: 271-280) põhjal järgmised:

- Kriitiline diskursuseanalüüs võtab vaatluse alla sotsiaalsed probleemid. See ei vaatle mitte ainult keelekasutust iseenesest, vaid sotsiaalsete ja kultuuriliste protsesside ning struktuuride lingvistilist iseloomu.
- Kriitiline diskursuseanalüüs uurib nii diskursuses esinevat võimu kui ka võimu diskursuse üle.
- Ühiskond ja kultuur on diskursusega tihedalt seotud – diskursus vormib neid ning samal ajal on nemad erinevatest diskursustest mõjutatud. Keelekasutus toodab ja kujundab ühiskonda ja kultuuri, kaasa arvatud võimusuhteid.
- Keelekasutus võib olla ideoloogiline. Et seda kindlaks teha, tuleb tekstide analüüsimisel süveneda nende interpretatsiooni ja retseptiooni.
- Diskursused on ajaloolised ning neist saab aru ainult siis, kui nende analüüsimisel pöörata tähelepanu konkreetsele kontekstile.
- Diskursused pole mitte ainult osa kindlast kultuurist, ideoloogiast või ajaloost, vaid nad on ka intertekstuaalselt teiste diskursustega seotud.
- Diskursuseanalüüs on interpreteeriv ja selgitav. Interpretatsioonid on alati dünaamilised ning avatud uutele kontekstidele ning informatsioonile.

- Diskursus on sotsiaalse käitumise vorm. Seega on kriitiline diskursuseanalüüs sotsiaalne teaduslik distsipliin, mille fookuses on leida vastus praktilistele küsimustele.

Wodak on põhjalikult uurinud, kuidas erinevaid argumentatsioonistrateegiaid ühiskonnas kasutatakse. Tema analüüsimeetodi struktuur ja kategooriad on järgmised:

- **Sisu analüüsimine:** Kuidas on sõnastatud teemad? Kuidas kategoriseeritaks osalised? Kuidas raamistatakse sündmused ja osalised?
- **Argumentatsioonistrateegiate määratlemine:**
 - **Meie-diskursuse loomine** Kuidas konstrueeritakse meie grupp? Millised positiivsed kujutamisi viise kasutatakse?
 - **Õigustamise strateegia:** hinnangute andmine, näiteks see või teine otsus on õige ja just nii on mõistlik, sest nii on öelnud autoriteet.
 - **Süü ja vastutuse eitamine:** lugude jutustamine, teiste arvamuste esitamine)
 - **Patuoina strateegia: ohvri süüdlaseks ümberpööramine:** esialgselt ohvrist kujundatakse süüdlane.
 - **Vastase väidete moonutamine:** liialdamine või trivaliseerimine.
 - **Ratsionaliseerimine:** ratsionaalsete või teaduspõhiste argumentide kasutamine (näiteks, eksamitulemused, statistika).
 - **Must-valged värvid,** mis võimaldab vastase argumente, seisukohti või eesmärke näidata tühistena või naeruväärsetena.

Diskursustes eristatakse nelja tüüpi makrostrateegiaid **konstruktiivsed** (*constructive strategies*), **alalhoidvad-õigustavad** (*perpetuation and justification strategies*), **transformeerivad** (*transformation strategies*) ja **destruktiivsed** (*destructive strategies*) (De Cillia, Reisigl & Wodak, 1999: 160).

Argumentatsiooni on võimalik defineerida kui viisi, mis kasutab keelt, et õigustada või kummutada mingit seisukohta eesmärgiga kindlustada arvamuste üksmeel (van Eemeren et al., 1997). Argumentatsioonianalüüs keskendub enamasti ühele kahest objektist:

- 1) interaktsioonile, kus osaleb vähemalt kaks inimest, kes argumenteerivad enda seisukohtade kaitseks diskussioonides või debattides;
- 2) tekstidele, milles inimesed väidavad midagi ja siis põhjendavad oma seisukohti kasutades erinevaid võtteid ja strateegiaid.

Käesoleva töö eesmärkidest lähtuvalt keskendutakse meediatekstide argumentatsioonile. Eestis on meediatekstide argumentatsiooni uurinud Tallinna Ülikooli õppejõud Merle Kaldjärv (2003).

Järgnevas osas esitatakse kriitilise diskursuseanalüüsi vahendidega ning meediatekstide põhjal saadud uurimistulemused.

TULEMUSED

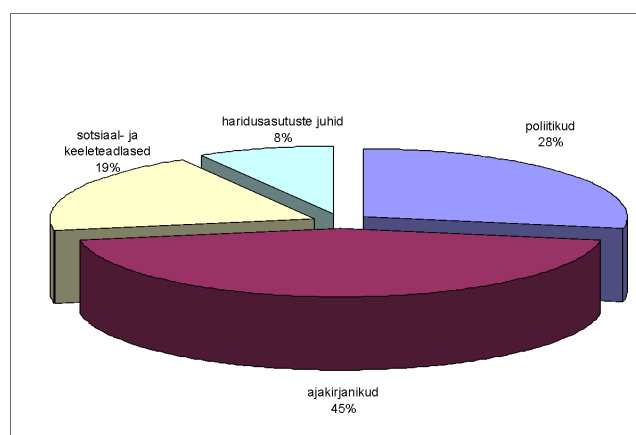
Käesolevas osas antakse ülevaade meediadiskussuste analüüsimisel saadud tulemustest, mis esitatakse uurimisküsimuste kaupa: millistes rollides või ametites, ühis- või erakondlikel positsioonidel inimesed saavad ja võtavad ülemineku teemadel sõna ning kes esinevad ülemineku-teemalises diskussioonis oma arvamusalaldustega rohkem kui teised.

3.1 Meediatekstide autorid ja diskussiooni osalised

Eestikeelses meedias vene õppekeelela gümnaasiumite eestikeelsele aineõppele üleminekulga seotud teemadel sõna võtnud ja saanud inimeste positsiooni ühiskonnas uuriti eesmärgiga välja selgitada, kes kõne all olevas diskussioonis osalesid. Mis puudutab ajakirjanikelt ilmunud artikleid, siis on oluline välja tuua, kelle "hääled" meedias kõlavad. Eraldi tuuakse välja, kas kõigi haridus- ja keelepoliitika seisukohalt olulised agendid ja domeenid on esindatud või osalevad vaid mõningad neist.

Valimisse kuuluvad 38 artiklit, mis on kirjutatud 25 erineva autori poolt. Neist osad on seega avaldanud kõnealusel teemal mitmeid arvamuskirjutusi. Järelduste tegemiseks ja vajaliku konteksti loomiseks on „kõneisikud“ jagatud ühiskondliku positsiooni järgi järgmistesse rühmadesse:

- ajakirjanikud,
- poliitikud,
- sotsiaal- ja keeleteadlased,
- haridusasutuste juhid.

Joonis 1

Eraldi alagrupi moodustasid mitmes rollis osalsed. Olgu täpsustatud, et lisaks poliitikutele leidub ka ülejäänud rühmadesse paigutatud „kõnelejate“ seas neid, kes kuuluvad mõnda poliitilisse erakonda. Näiteks Eesti Keele Instituudi (EKI) direktor ja keeleteadlane Urmas Sutrop, kes kuulub Reformierakonda, võttis meedias jõuliselt sõna eestikeelse gümnaasiumiõppe jätkamise kaitseks ning esines väga kriitiliste kirjutistega selle vastastele

oponeerides. Oma arvamuskirjanduses rõhutas ta oma erakondliku kuuluvust ning seda, et tegu on erakonnakaaslastega läbi arutatud ja ühiste seisukohtadega vene õppekeele koolide küsimuses. Teda võib antud teemal pidada suisa Reformierakonna eestkõnelejaks.

Ajakirjanikud

Üldjuhul ajakirjanikud ei kajasta oma isiklike seisukohti vaid olulisel positsioonil olevate ühiskonnategelaste ehk n-ö arvamusi omi. Analüüsis selgus, et ajakirjanikele usaldusväärne organisatsioon on Haridus- ja Teaduministerium. Samuti olid oluliseks allikaks poliitikud. Ühelt poolt endised ja vaadeldaval perioodil ametis olnud haridus- ja teadusminister ning nende erakonnakaaslased, teisalt erinevad ülemineku-teemaga seotud osalised. Ülemineku seonduvat probleematikat kajastades kasutasid ajakirjanikud ka minister Ossinovski kokkukutsutud uurimisrühma ning nende raportit ülemineku õnnestumise analüüsitulemustest.

Oluline on välja tuua, et vene õppekeele koolide eestikeelsele aineõppele ülemineku kajastamisid kõik valimisse kuuluvate meediaväljaannete ajakirjanikud. Võrdselt kolm ajakirjanikku Eesti Päevalehest (Riin Aljas, Teele Tammeorg, Joosep Värk), Postimehest (Anneli Ammas, Tiina Kaukvere, Marian Männi) ja Õpetajate Lehest (Raivo Juurak, Mari Klein, Sirje Pärismaa), kaks Delfist (Vahur Koorits, Epp-Mare Kukemelk) ja üks Eesti Ekspressist (Mikk Salu). Kokku ilmus nimetatud ajakirjanikelt 16 artiklit kogu valimist (38). Olgu täpsustatud, et nimetatud ajakirjanikud on erinevatel aegadel töötanud mitmes väljaannetes ning paljude ülejäänud rühmadesse paigutatud „kõnelejate“ seas on endiseid ajakirjanikke. Näiteks praegune Euroopa Parlamendi liige Yana Toom on töötanud enne oma poliitiku karjääri algust Молодёжь Эстонии' korrespondendina, День за днём'i toimetajana ja Вести недели' peatoimetajana. Siinkohal võib välja tuua ka 2007. aastal Aasta Ajakirjaniku auhinna pälvinud ühiskonnategelased Barbi Pilvre – toonane Eesti Expressi kultuurilisa Areen juhataja ning arvamustoimetaja ja Juhan Kivirähki – vabakutseline sotsioloog ja kolumnist. Eesti Ajakirjanike Liit põhjendas otsust järgmiselt: *"Barbi Pilvre on kõrgprofessionaalne ajakirjanik ning õppejõud, kes on teravapilguliselt ning isepäiselt käsitletud mitmeid ühiskonna probleeme ning Juhan Kivirähk tõusis esile kui aktiivne ning missioonitundlik Eesti elu mõtestaja, kes kaitses ühiskonda toore poliitika eest. Tõeliselt silmapaistev oli tema artikkel "Uue kolmikliidu verine algus" 30.04.2007 Eesti Päevalehes"*

(SL Õhtuleht, 2008). Lisaks on paljude ülejäänud rühmadesse paigutatud „kõnelejate“ seas kolumniste, kes oma põhitöö kõrvalt regulaarselt avaldavad ajakirjanduses arvamuskäsitlusi. Näiteks Rein Raud – kirjanik ning endine Eesti Humanitaarinstituudi ja Tallinna Ülikooli rektor, kes on avalikkusele tundud ka intellektuaalina, Sergei Metlev – noorpoliitik ja ühiskonnategelane, kes kirjutab enamasti muukeelse hariduse ja noorte kodanikuaktiivsuse teemadel.

Osalised mitmes rollis

Paljusid diskussiooni osalisi on väga raske kindla kategooria alla liigitada ning seepärast tuuakse eraldi järgnevalt välja need osalised, keda iseloomustab mitmes rollis olemine. Siin kohal võib välja tuua: Katri Raik – Eesti ajaloolane ja haridusametnik, 1999. aastast kuni 2007. aastani oli Tartu Ülikooli Narva Kolledži direktor. Seejärel kahel järgneval aastal oli ta Haridus- ja Teadusministeeriumi asekancler, misjärel asus ta taas Narva Kolledži direktori ametisse kuni 2015. aasta sügiseni, mil temast saab Eesti Sisekaitseakadeemia rektor. Korduvalt võttis sõna Birute Klaas-Lang – Eesti keeleteadlane, Tartu Ülikooli eesti keel võõrkeelena professor ja Eesti keelenõukogu liige 2001. aastast ning esimees 2005. aastast. Mitmete arvamuskäsitlustega oli meedias esindatud teinegi Eesti keeleteadlane – Urmas Sutrop, kes on Eesti Keele Instituudi direktor, Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakirja peatoimetaja. Huvitaval kombel on ta tänu oma parteilise kuuluvuse tõttu ka Reformierakonna nende esikõneleja vene koolide haridusküsimustes.

Poliitikud

Venekeelsete koolide üleminekut eestikeelsele aineõppele puudutavas diskussioonis osalesid kõikide suuremate võimuerakondade eestkõnelejad. Eelmise valitsuse opositsiooni erakondade eestkõnelejateks olid Isamaa ja Res Publica Liidust Jaak Aaviksoo – erakonna aseesimees ja endine haridus- ja teadusminister, kes oli ametis 2011. aasta 6. aprillist kuni 2014. aasta 26. märtsini. Keskerakonna eestkõneleja oli Brüsselisse Euroopa Parlamendi saadikuks siirdunud Yana Toom. Koalitsiooni „kõneisikuteks“ meedias olid Reformierakonnast lisaks Urmas Sutropile Kristen Michal – Riigikogu eelmise koosseisu Reformierakonna fraktsiooni esimees ja Jürgen Ligi – erakonna aseesimees ja toonane rahandusminister ning praegune, s.o Taavi Rõivase teise valitsuse haridus- ja teadusminister.

Sotsiaaldemokraatlikust Erakonnast (SDE) võttis aktiivselt sõna Jevgeni Ossinovski – erakonna aseesimees³ ning toonane haridus- ja teadusminister, kes on ühtlasi Riigikogu vähemusrahvuste saadikute ühenduse liige. Ossinovski sõnavõttude kaitseks astusid välja ka SDE erakonna esimees Sven Mikser ja Riigikogu liige Barbi Pilvre.

Esile kerkib fakt, et venekeelse kooli eestikeelsele aineõppele üleminekut puudutavas diskussioonis on enamik juhtivaid erakondi esindatud aseesimehe tasemel. Tõsi, keskerakondlasest Yana Toom ei ole erakonna üks aseesimeestest, kuid tema näol on tegu erakonna ühe juhtivpoliitikuga. Seda kinnitab ka tema häältesaak nii Euroopa Parlamendi valmistel, kus ta edestas erakonna juhti Edgar Savisaart⁴ ning 2015. aasta Riigikogu valimistel, kus ta sai Savisaare järel keskerakondlastest teise tulemuse⁵.

Teistest erakondadest võttis vene õppekeelega koolide eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku teemal sõna ka Eesti Vabaerakond. Uuritaval perioodil ei kuulnud nad küll veel Riigikogusse. Nende kõneisikuks oli Sergei Metlev – MTÜ Avatud Vabariik juhatuse liige ning kodanikuühiskonna eestvedaja, kes on paljude kodanikuharidust arendavate projektide algataja. Ta sai meedias kuulsaks juba 2009. aastal, mil ta Õpilasesinduste Assamblee peasekretärina kritiseeris Venemaa Föderatsiooni suursaadikut Nikolai Uspenskit, kes väitis ajalehes Tribuna, et Eesti keeleinspektsioon on repressiivorgan, kes korraldab venekeelsetes koolides kaadripuhastust. Tallinna Mustamäe Reaalgümnaasium eemaldas Metlevi õpilasmavalitsusest põhjendades oma otsust sellega, et Metlev ei oleks tohtinud sellist ebakorrektselt avaldust teha.

Kokku ilmus poliitikutelt 10 arvamuskirjat kogu valimist (38).

Sotsiaal- ja keeleteadlased

Sotsiaalteadlastest paistis silma kõige enam Juhan Kivirähk – vabakutseline sotsioloog ja kolumnist, samuti turu-uuringute ASI uuringujuht. Lisaks on ta olnud nelja haridusministri nõukojas ning Eesti Haridusfoorumi loomisest, s.o alates 1985. aastast kuni tänaseni selle juhtorganites. Barbi Pilvre (SDE) – endine Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi teadur ning praegune TLÜ Kommunikatsiooni Instituudi

³ 30. mai 2015 üldkogul valiti ta Sotsiaaldemokraatliku Erakonna uueks juhiks Sven Mikseri asemele.

⁴ Y. Toom : 25 251 häält, E. Savisaar: 18 516 häält. Allikas : Euroopa Parlamendi valimised 2014 tulemused.

⁵ Yana Toom : 11 574 häält, Edgar Savisaar: 25 057 häält. Allikas : Riigikoguvallimised 2015 tulemused.

õppejõud – võttis meedias ise sõna, et astuda erakonnakaaslasest haridus- ja teadusminister Ossinovski toetuseks välja. Seejuures kritiseeris ta reformierakondlastest koolijuhte ja Eesti Keele Instituudi direktorit rahvusluses ning nende keeldumist arutelust venekeelsete koolide olukorra paremaks muutmise nimel. Lagerspetz Mikko – sotsioloogia professor nii Åbo Akademi kui Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudist reageeris Eesti Päevalehe juhtkirjale, mis kajastas Yana Toomi valimisedu. Lähemalt tema argumentatsioonist allpool. Kui siia arvestada ka Klaas-Lang ja Sutropi artiklid, siis kokku ilmus sotsiaal- ja keeleteadlastelt 4 arvamuskirjat kogu valimist (38).

Haridusasutuste juhid

Arvamuslooga esines ka Rein Raud – Eesti kirjanik, kes on avaldanud ka arvukalt artikleid ajakirjanduses, endine Tallinna Ülikooli rektor ning Eesti Humanitaarinstituudi rektor. Avalikkusele on ta tuntud ka intellektuaalina. Sarnaselt eelmisele kategooriale, kui siia alla lugeda ka Katri Raik 2 arvamuskirjat, siis kokku avaldati haridusasutuste juhtide poolt 3 arvamuskirjat kogu valimist (38).

Kokkuvõte:

Valimisse kuulus 38 meediateksti, millest kahel puudus autor, 16 olid kirjutatud ajakirjanike, 10 poliitikute, 7 sotsiaal- ja keeleteadlaste ning 3 kõrgharidusasutuste juhtide poolt. Arvestades, et ajakirjanike allikaks olid enamikel juhtudel samuti poliitikud, siis ülekaalukalt domineerisid meedia diskussioonis just erinevate erakondade eestkõnelejad. Kahetsusväärne on aga see, et arutus ei osalenud need ühiskonnagrupid, keda üleminek otseselt puudutab – õpilased ja õpetajad – ja kelle muredest käesoleva töö esimeses pooles põhjalik ülevaade anti. Õpetajates, õpilastest ning nende vanematest rääkisid teised, toetudes sealjuures erinevatele uuringutele ja raportitele (lähemalt ptk. 3.2). Sarnastele tulemustele jõudis ka Sander Salvat (2012), kes uuris venekeelsete gümnaasiumide eesti õppekeelele ülemineku kajastust üleminekuaastatel 2007-2011 eesti- ja venekeelses Delfis.

Samuti ei ole kohalike omavalitsuste hääl üleriigilistes meediaväljaannetes kuulda. See loomulikult ei tähenda, et nad ei ole mõnes piirkondlikus ajaleheväljaandes arvamust avaldanud. Arvestades kui aktiivselt on poliitikud antud teemal sõna võtnud – eelkõige just koalitsiooni ja opositsiooni erakondadest – ning kui palju on ajakirjanikud kajastanud just poliitikute seisukohti, võib järeldada, et tegu on poliitiliselt olulise küsimusega. Märk teema

olulisusest on ka see, et erakondade kõneisikuteks on valitud haridusvaldkonnas autoriteetsed inimesed: nii endine, praegune kui huvitaval kombel ka tulevane haridus- ja teadusminister (Aaviksoo, Ossinovski, Ligi) ja Eesti Keele Instituudi direktor (Sutrop). Erakondadesse mitte kuuluvatest ühiskonnategelastest avaldasid antud küsimuses arvamust Eesti keelenõukogu esimees (Klaas-Lang), Eesti suuremate kõrgkoolide endised ja praegused rektorid – Aaviksoo (Tartu Ülikool), Raud (Eesti Humanitaarinstituut, TLU), Raik (TÜ Narva kolledž) – ning keele- ja sotsiaalteadlased (juba mainitud Klaas-Lang, Sutrop ja Kivirähk, kui ka Lagerspetz, Pilvre). Katri Raiki puhul tasub ära mainida, et tema on osalenud kandidaadina kohalike omavalitsuste valimistel Narvas. Seega on ta samuti esinenud mitmes rollis: kõrgkooli juhina kui riigi hariduspoliitika teostajana. Huvitav on veel see, millal uuritaval perioodil ülemineku-teema kõige enam päevakorda tõusis. Artiklite ilmumise kuupäevi analüüsid selgus, et eriti intensiivsed aruteluperioodid olid september ja oktoober 2014, mil toimusid Europarlamendi valimised ja kõikide poliitiliste erakondade kõneisikud haridusküsimustes said samuti tavapärasest rohkem sõna. Teema kerkis 2015. aasta alguses taas päevakorda pärast haridus- ja teadusminister Ossinovski väljaütlemisi, mille kohaselt jäi mulje, justkui plaanitakse tühistada 2011. aasta keelereformi seoses 60% ulatuses eestikeelse aineõppe kohustusega.

3.2 Viidatavad infoallikad

Peamiselt viidati haridus- ja teadusministeeriumile, täpsemalt vaadeldaval perioodil ametis olnud haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovskile, kuid ka tema eelkäijatele – Tõnis Lukasele ja Jaak Aaviksoole. Organisatsioonidest oli korduvalt mainitud ka keeleinspektsiooni. Allikatest domineerisid Ossinovski poolt kokkukutsutud töörühm, kelle ülesandeks oli analüüsida, kuidas vene õppekeelega koolid on saanud hakkama eestikeelsele aineõppele üleminekuga ning 1993. aastal vastu võetud põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, millega üleminek eestikeelsele aineõppele kõigile eesti keelest erineva õppekeelega koolidele kohustuslikuks muudeti. Lisaks viidati valitsuse koalitsioonileppele ning erinevatele Tartu ja Tallinna Ülikooli teadlaste uuringutele muukeelse hariduse valdkonnas, millest käesolevas töös anti põhjalik ülevaade alapeatükis 1.3.

Allikatena viidati ka teistele poliitikutele, sh eelpoolmainitud haridus- ja teadusministri portfelli hoidnud valitsusliikmetele: eelkõige võimuerakondade eestkõnelejatele ning

Riigikogu liikmetele, kes sõna võtavad muukeelse elanikkonna haridusküsimustes. Haridusvaldkonna inimestest viidati kõige enam koolijuhtidele, kellest enim tsiteeritud oli Kiviõli vene kooli direktor Arne Piirimägi. Teda representeeriti kui koolijuhtide eestkõnelejat meedias. Positiivseid näiteid eesti ja vene emakeelega laste koos õppimisest jagas Rakvere Gümnaasiumi direktor Aivar Part. Näiteid ülemineku toimimisest või siis sellele vastuseismisest toodi erinevate Eesti linnade linnavalitsuste seisukohtadele viidates. Riigi keelehariduspoliitika elluvijatest viidati teiste seas ka SA Innove keelekümbluskeskuse spetsialistidele.

Infoallikatest on ülemineku alases diskussioonis kesksel kohal Haridus- ja Teadusministeeriumi raport (2014), mille tulemuste kajastamisel peab arvesse võtma ka intertekstuaalsust. Nimetatud raportile viidatakse meediatekstides palju, kuid selle taasesitamine on kaudne, kasutades parafraseeringut. Näiteks Ammas (20.09.2014) kasutab Haridus- ja Teadusministeeriumi tellitud rapordi tulemustele viidates erinevat sõnakasutust tõlgendades nimetatud rapordi koostanud komisjoni otsust järgmiselt: „*Komisjon leidis, et vene koolide osaline üleminek eesti keelele on ebaõnnestunud, reformi eesmärk ei ole selge ning üldse tuleks anda vene koolidele vabadus valida, kui palju ja mida nad üldse eesti keeles õpetavad.*“ samal ajal kui mitmetes teistes artiklites (Männi, 18.09.2014, Tammorg, 19.09.2014), sh Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel oleval uudisteveerul kasutati järgmist kasutust: „*Haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski kinnitas täna raporti, mis toob välja, et formaalsete näitajate poolest on eesmärk vene koolide gümnaasiumiastmes eestikeelsele aineõppele üleminek tihti küll saavutatud, kuid sisuliselt on tugevaid vajakajäämisi.*“ (Männi, 18.09.2014).

Antud näite puhul taas esitatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel avaldatud pressiteate ja mitte otseselt kõnealuse raporti teksti. Otsese taasesitamise puudumist meediatekstides selgitab tõenäoliselt see, et raporti tervikteksti pole vastavatest lubadustest hoolimata ametlikult avaldatud (vt. Salu, *Ametnikud "kaotasid" vene koolide X-Failid*, 27.08.2014).

Kokkuvõte

Allikatena domineerisid peamiselt poliitikud ja riigiametnikud, sh riigigümnaasiumi direktorid. Enim tugineti oma argumentatsioonis Haridus- ja Teadusministeeriumile ning uuringutele ja raportitele, mis viimase tellimusel olid antud valdkonnas läbi viidud. Kesksel

kohal on 2014. aasta raport, milles ilmnenu negatiivsed tulemused ülemineku toimimisest vallandasid käesoleva töö seisukohalt olulise diskussiooni ühiskonnas.

Järgmisena analüüsitakse, millised peamised alateemad kerkisid esile valimisse kuuluvates artiklites.

3.3 Diskussiooni aladiskursused

Vastavalt Wodaki argumentatsioonistrateegiate analüüsimeetodi struktuurile tuuakse järgnevalt välja meediatekstide sisu analüüsimisel ilmnenu peamised aladiskursused:

- Eesti hariduspoliitika ning koolihariduse roll vene noortele riigikeeleoskuse tagamisel,
- erinevate osapoolte ehk keelepoliitika agentide (riik, kohaliku omavalitsused, kool..) roll õpilaste toetamisel eestikeelses õppes,
- integratsioon ja Eesti lõimumispoliitika,
- eestikeelse gümnaasiumiõppele ülemineku kiirus ja kohustuslikkus,
- eestikeelse õpetuse toimimine ning tulemuslikkus,
- õpilaste võimetekohane toimetulek eestikeelses õppes,
- lisavõimalused õpilaste eesti keele oskuse tõstmise nimel ja parema keelepraktika võimaluste loomine ning eestikeelse aineõppe alustamine juba põhikoolis,
- õpetajate teises keeles õpetamise metoodika alane ettevalmistus, nende riigikeele oskuse tase ja eestikeelsetes tundides kasutatavate õppemeetodite asjakohasus,
- vene keele ja kultuuri säilimise ohustatus Eestis ning venekeelsete koolide tulevikuväljavaated.

Kokkuvõte

Eestikeelse gümnaasiumiõppele üleminekut seostati ühtse haridussüsteemi kujundamisega, venekeelse elanikkonna kaasamise ja osalemisega eestikeelses ühiskonna elus, eesti keele õppe korraldamisega, selle tõhustamisega põhikoolis ning lisategevuste soodustamisega väljaspool kooli, laste ja noorte heaoluga ning veel vene noorte konkurentsivõime tõstmisega tööturul. Olgu mainitud, et tekstikorpuse analüüsimisel kerkis esile see, et üha enam eelistatakse integratsioonist rääkimisel uudissõna lõimumine: *Näiteks kannab Eesti muutuva*

integratsioonipoliitika kontekstis kasutusele võetud uudissõna „lõimumine“ osalejate agentsust rõhutavat ja soojemat konnotatsiooni kui poliittehnoloogilisena mõjuv, varasemalt ainsa kõnealust protsessi tähistava mõistena käibinud võõrsõnaline „integratsioon“ (Kalmus, 2015).

3.4 Poolt- ja vastuargumentatsioon

Järgnevalt analüüsitakse Eesti online-meedias toimunud vene õppekeele koolide eestikeelsele aineõppele üleminekut puudutavas diskussioonis osalenute argumentatsiooni ja seisukohtade põhjendamisel kasutatud strateegiaid. Selgema pildi andmise nimel on püütud strateegiaid klassifitseerida vastavalt keelekasutusele.

3.4.1 Argumentatsiooni tüübid

Laias laastus saab argumentatsioonis eristada vastavalt keelekasutusele kaht põhilist mõjutamistüüpi: **faktipõhine** ja **tundepõhine argumentatsioon**. Faktipõhised laused on informatiivsed väitlused, mille tõeväärtust saab tõestada: väide on kas õige või vale (Lepajõe, 2012: 79). Faktipõhiste argumentidega esitatakse teavet, mis on tõestatav kultuuris heakskiidetud tõekriteeriumite aluse. Tõestusmaterjaliks sobib kõik, mida saab kontrollida otsese vaatluse või kogemusega, statistiliselt või teaduslikult: faktid, katsetulemused, statistilised andmed, standardid, normid, kehtivad seadused, viited ekspertide või autoritaarsete inimeste arvamusele (Aava, Salumäe, 2013: 62).

Tundepõhised laused väljendavad kirjutaja suhtumist, arvamusi ja soove. Need ei ole tõesed ega väärad. Tundepõhised argumendid sisaldavad kirjutaja isiklikku arvamust. Argumendid toetuvad sel juhul inimeste kogemustele, uskumustele ja tavaarusaamadele. Esitatav väide seostatakse millegi muuga, millesse lugeja eeldustekohaselt suhtub tundepõhiselt: kas negatiivselt või positiivselt (Lepajõe, 2012: 79).

Konkreetselt meediatekstide kontekstis põhineb argumentatsioon üldistel arvamustel, kirjutaja usaldusväärsusel ja asjatundlikkusel ning sotsiaalsel staatusel (vt. alapeatükk 3.1). Iseloomulikud on järgmised tunnused: vastase ründamine talle negatiivseid tunnuseid omastades, näiteks sildistamise kaudu, emotsionaalne mõjutamine grupi kaudu, eelarvamused ja stereotüübid, hirmutamise, kiitmine, kuulaja meelitamine, lugeja kasule või kaastundele

rõhumine, manipuleerimine statistiliste andmetega, soovitava esitamine tegelikkuse pähe ehk tegelikkuse moonutamine, lihtsustamine ja lugejate teadmatuse ära kasutamine (Aava, Salumäe, 2013: 62-63).

Käesolevas töös on Wodaki välja töötatud argumentatsioonistrateegiad klassifitseeritud nende kahe peamise mõjutamistüübi järgi. Analüüsi tulemused esitatakse samuti samas järjekorras: esmalt faktipõhise argumentatsioonile viitavad strateegiad ja seejärel tundepõhise argumentatsioonile iseloomulikud strateegiad.

3.4.2 Faktipõhine argumentatsioon

Ratsionaliseerimise strateegia

Ratsionaliseerimine põhineb ratsionaalsete või teaduspõhiste argumentide kasutamisel, mille abil väidetakse, et just nii on õige, kasutades ka viited seadustele, ametlikele kokkulepetele, autoriteetidele, uuringutulemustele, sh statistikale ja eksamitulemustele kui ka ajaloole. Vene õppekeelega koolide eestikeelsele aineõppele üleminekut sätestavale põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele tuginetakse nii poolt- kui vastuargumentatsioonis. 60% ulatuses eestikeelse gümnaasiumiõppe pooldajad põhjendavad oma seisukohta sellega, et seadus osalisele eestikeelsele õppele ülemineku kohta võeti vastu juba 1993. aastal (vt. käesoleva töö ptk. 1.2) ning nüüd tuleb sellega edasi minna hoolimata ilmnenud puudustest:

Näide 1

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab selle, et gümnaasiumis peab õpe toimuma vähemalt 60% ulatuses eesti keeles. Ka käesolev valitsus on oma **koalitsioonileppega** kinnitanud, et gümnaasiumide üleminekut osaliselt eestikeelsele õppele jätkatakse vastavalt kehtivale seadusele (Sutrop, 2.02.2015).

Urmas Sutropi ja koolijuhtide ühine pöördumine minister Ossinovski poole ilmestab kenasti, kuidas faktipõhise argumentatsioonis kasutatakse n-ö tõestusmaterjalina kehtivaid seadusi ja valitsuse tasemel kokkuleppeid (valitsuse koalitsioonilepe). Argumentatsiooni seisukohalt on olulisel kohal ka viited ajaloole ja varasematele otsustele. Kusjuures viimane on eriti iseloomulik autoriseerimise strateegiale (vt. näide 7). Kaalu annab veelgi juurde mõne konkreetse autoriteetse valitsusjuhi mainimine:

Näide 2

Eestikeelsele õppele otsustati üle minna juba taasiseseisvumise järgselt ja 2007. aastal tegi Andrus Ansipi juhitud valitsus selle teoks (Michal, 2.02.2015).

Gümnaasiumiosas eestikeelsuse nõude vastased osundavad samale seadusele, kuid juhvivad tähelepanu sellele aspektile, et valitsus ei ole rahuldatud samast seadusest tulenevalt koolide hoolekogude õigust taotleda kohaliku omavalitsuse kaudu pikendust vene õppekeele kasutamise jätkamiseks – vähemalt senikaua, kuni kool on eesti õppekeelele üleminekuks valmis:

Näide 3

Haridusministeerium ei ole ka jaganud koolide hoolekogudele teavet seaduses ettenähtud võimaluse kohta jääda muu kui eesti õppekeele juurde, kuigi seaduse ka selle osa kehtivuses on „ametlikult kokku lepitud“ (Lagerspetz, 6.06.2014).

Nii põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatule kui koalitsioonileppes kinnitatule tuginedes kasutatakse minevikusuunalisi põhjuslikke skeeme (Koreinik, 2011: 51). Vihjatakse sellele, et riiklik keelepoliitiline otsus seoses vene õppekeelega koolide eestikeelsele aineõppele üleminekuks on varem juba ära tehtud (vt. ptk. 1.2), andes sellega mõista, et enam pole midagi teha. Sellega seatakse kahtluse alla ka edasiste arutelude otstarbekus antud küsimuses. Lisaks eespool mainitule põhjendatakse oma seisukohti ka erinevatele muukeelse hariduse valdkonnas tehtud uuringute tulemustele, sh Haridus- ja Teadusministeeriumi tellitud raportile (2014):

Näide 4

Eesti meedia ei tea, millised on vene koolides suure osa ainete eesti keeles õpetamise tulemused, ning et see selgub haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski tellitud analüüsi tulemustest (Toom, 27.05.2014).

Iseloomulik on mõlemale poolele see, et uuringutest tuuakse välja see osa, mis aitab seisukohta toetada ja jäetakse mainimata vasturääkivad faktid, juhul loomulikult kui neid on. Ratsionaliseerimisele viitab ka alternatiivsete lahenduste välja pakkumine, millega tahetakse näidata, et meie lahendus on parem või mõistlikum vene noorte aktiivsemaks kaasamiseks Eesti ühiskonna ellu kui neil, kes pooldavad eestikeelset gümnaasiumiõpet:

Näide 5

„On ekslik arvata, et paneme riigi poolt mingid protsendid peale ja keeleoskus kohe paraneb,“ kritiseeris ta varasema valitsuse kehtestatud otsust õpetada gümnaasiumis 60% õppemahust eesti keeles. „Mina isiklikult arvan, et peab alustama altpoolt, varasemate ostuste osas jään eriarvamusele,“ ütles Ossinovski (Kukemelk, 7.09.2014).

Vältimaks kõnealuse haridusreformi tühistamise nõudmist, kasutatakse vastu-argumentatsioonid kaudset viisi näitamaks, et eestikeelne aineõpe ei ole kõige sobivam lahendus vene noorte paremaks kaasamiseks ning nendele võrdsemate võimaluste ja tulevikuväljavaadete loomiseks. Sealjuures viidatakse ülemineku toimumise ebasobivale kiirusele ja kohustuslikkusele, püüdes nii heita antud haridusreformile negatiivset varjundit. Siin on tegu ka vastase negatiivse esitlemisega, mida käsitletakse detailsemalt alapeatükis 3.4.3. Kusjuures kiirustamist eestikeelse aineõppe kohustuslikuks muutmisel selgitatakse tihti ka kui ühe erakonna poliitilise tahte läbi surumist:

Näide 6

Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele oli koolide hoolekogudel õigus teha taotlus omavalitsusele vene õppekeele kasutamise jätkamiseks – vähemasti senikaua, kuni kool eesti õppekeelele üleminekuks valmis on. 2011. aastal tegidki 15 venekeelset gümnaasiumi vastava taotluse, mida omavalitsused ka toetasid. Kuid IRLi poliitikutest haridusministrid pidasid õpilaste geograafiateadmistest olulisemaks oma poliitilise tahte läbisurumist hoogtöö korras. (Kivirähk, 30.09.2014).

Sotsioloogid Pilvre ja Kivirähk toovad veel välja, et reformierakondlased eesotsas Eesti Keele Instituudi direktoriga ei taha asju arutada ning keelduvad kaalumast alternatiivseid võimalusi eelmainitud riigi poolt seatud eesmärkide saavutamiseks. Viidates sellele, et protsess on olnud liiga järsk ning seoses sellega ilmnenud negatiivsetele tagajärgedele, taotletakse lisaega haridusreformiga edasiminekul, põhjendades seda vajadusega üle vaadata tekkinud probleemid ning leida neile eelnevalt lahendused. Näitena saab tuua Ossinovski ettepanek alustada eesti keele õpetamist juba lasteaias ja tõhustada eesti keele õpet põhikoolis. Sellega seab ta kahtluse alla vajaduse kohustusliku eestikeelse gümnaasiumiõppe järele (vt. näide 5).

Autoriseerimise strateegia

Autoriseerimine põhineb varasematele otsustele viitamisel, sh varasema haridus- ja teadusministri, varasema valitsuse jt. otsustele seoses vene õppekeelega koolide üleminekuga eestikeelsele gümnaasiumiõppele. Ossinovski argumentatsioonis leiab palju viited tema

eelkäija Jaak Aaviksoo tegevusele haridus- ja teadusministrina või siis sellele, mida ta viimane oma ametis olemise aja jooksul ei suutnud ära teha:

Näide 7

Kolmandik venekeelsetest põhikooliõpilastest ei saavuta B1-taset, kusjuures kolmandikes koolidest ei saavuta üle poole õpilastest taset B1. Mis on olnud seniste haridusministrite ettepanekud selle olukorra lahendamiseks? Mitte rakendada otsustavaid meetmeid põhikoolis eesti keele taseme tõstmiseks, vaid hakata ka B1 keeletasemele mitte küündivaid ehk tegelikult eesti keelt mitteoskavaid õpilasi õpetama 60% ulatuses eesti keeles (Ossinovski, 15.01.2015).

Vastuargumentatsioonis võrreldakse Ossinovskit omakorda okupatsiooniaegse, ENSV kunagise haridusminister Elsa Gretškinaga, kes oli ametis 22. juulist 1980 kuni 1. augustini 1988 (Haridus- ja Teadus...). Minister oli tuntud kui venestamisepoliitika elluviija Eestis (Karpa, 1999):

Näide 8

[...] Aga me ei saa kuidagi nõustuda sooviga pöörata ajalooratust tagasi Elsa Gretškina pimedasse venestamise aega. Venekeelse gümnaasiumi taastamine ja sealt eestikeelse aineõpetuse väljatõrjumine suurendab veelgi segregatsiooni meie ühiskonnas ja ehitab kunstlikke barjääre tööturul. Vene keeles hariduse saanud noortel on hiljem raske eestikeelses töökeskkonnas töötada ja sageli ei jää neil üle muud, kui siit ära minna. Aga seda me ju ei soovi (Sutrop, 3.02.2015).

Siinkohal on tegu väga drastilise, suisa äärmusliku näitega sellest, mis ootab ees juhul kui otsustatakse tühistada eestikeelsuse nõue gümnaasiumis. Vastuargumentatsioonis osundatakse samuti autoriseerimisele läbi võrdluse. Ilmekas näide on Ossinovski kirjeldus vene emakeelega õpilaste olukorrast, millest võib järeldada nagu samastuks ta nendega ja räägiks just kui oma isiklikust lapseõlvekogemusest:

Näide 9

Arvata võib, et 90 protsenti vene kooli 9. klassi õpilastest suudab kümne sekundi jooksul kõik 14 käänat õiges järjekorras ette lugeda, kuid eestikeelsest jutust nad aru ei saa. Igatahes on nad gümnaasiumiastmes eesti keeles näiteks ajalugu õppima hakates suures hädas [...]. Õpilased ei julge midagi ütelda, sest keeletunnis on neile kogu aeg korratud, et ühtki grammatikaviga teha ei tohi. Sama probleem on teiste keelte omandamisel, näiteks vene keele õpetamisel eesti lastele – suur rõhk on grammatikal, ehkki sel viisil õppides keelt selgeks ei saa (Juurak, 19.12.2014).

Lisaks minevikusuunalistele põhjuslikkuse skeemile kasutatakse ka neid, mis on tulevikusuunalised (Koreinik, 2011: 51):

Näide 10

Kui gümnaasiumist kaotada eestikeelne õpe, siis jõuavad praegused lasteaialapsed, kellele minister hoolega eesti keelt õpetab, gümnaasiumisse kümme aasta pärast. Vahepeal aga valitseb gümnaasiumis vene keel ja meel. Pole enam vaja palgata eestikeelseid õpetajaid, kes oleksid lõpetanud Tartu või Tallinna ülikooli. Õpetajateks võetakse Pihkva pedagoogilise instituudi või mõne teise Vene Föderatsiooni kõrgkooli lõpetaja (Sutrop, 3.02.2015).

Pooltargumentatsioonis kohtab samuti võrdlust teiste riikidega, mis läbi on kergem seada kahtluse alla protsesse, mis Eestis tunduvad iseenesest mõistetavad või mida vastased soovivad näha iseenesest mõistetavatena:

Näide 11

Väike Taani laps, kes ei räägi kodus taani keelt, läheb taanikeelsesesse kooli. Riigil ja kohalikul omavalitsusel on aga kohustus tagada lapsele taani keele õpetamine juba enne kooli ja sellisel tasemel, et tal koolis keele tõttu raskusi ei teki. Väike Eesti laps, kes ei räägi kodus eesti keelt, läheb tavaliselt venekeelsesesse kooli (Klaas-Lang, 10.10.2014).

Lisaks koolivaliku küsimusele tõstatub küsimus, kas vene õppekeele koolides käivate laste vanemad peaksid rahaliselt toetama eesti keele lisaõpet või kooliväliseid tegevusi, mis aitaksid lastel praktiseerida eesti keelt ja seeläbi paremini keeleoskus omandada:

Näide 12

Naaberriigis Soomes ei tuleks kõne allagi, et lapsevanemate õlule jääks õppekava täitmiseks vajalike tegevuste rahastamine (Klaas-Lang, 10.09.2014).

Nimelt selgus Klaas-Lang uuringust (2014), et vähemedukaid koole iseloomustab tihti just see, et lastevanematel pole see majanduslikult võimalik. Eestikeelse gümnaasiumi pooldajad kaitsevad oma seisukohti võrdluse abil teiste Euroopa riikidega, kus keskharidust on võimalik omandada vaid riigikeeles. Näiteks üllatab Aaviksood Kivirähki kirjutis (Postimees, 2.09.2014), kus ta väidab, et eestikeelne aineõpe ei tulevat kooliõhkkonnale kasuks, sest õpilastes ja õpetajates tekitab see diskrimineerituse ja alandatuse tunnet:

Näide 13

Muidugi on riigikeele rääkimine alandav. Ainult et ma pole kohanud Prantsusmaal või Saksamaal elavate ja õppivate eestlaste-venelaste suust kaebusi enda alandamise pärast (Aaviksoo, 6.10.2014).

Eestikeelse gümnaasiumiõppe vajalikkust püütakse autoriseerida ka sel viisil, et selle põhjendatuses kahtlevaid poliitikuid üritatakse n-ö „korrale kutsuda“ tuues võrdlusi riigikeele olulisusest teiste riikida kontekstis:

Näide 14

Kas me peaks mõnes suuremas riigis adekvaatseks poliitikut, kes räägiks, et ega väga polegi vaja selle maa keelt osata, saab ka ilma? Lõpetame selle mängu ära – ütleme ausalt, jah, eestikeelsele õppele minnakse üle seaduse kohaselt ning eesti keele õpe saab minna tulemuslikumaks (Michal, 2.02.2015).

Vastuargumentatsioonis tuuakse samuti võrdlusi teiste riikidega, kuid seejuures osundatakse Eestile kui negatiivsele näitele:

Näide 15

Teise keele õppimine tuleb loomulikult välja, kui seda alustada enne 6.–7. eluaastat, mõned pakuvad selleks piiriks ka 12–13, kuid keegi pole väitnud, et uue keele õppimist peab alustama alles keskkoolis ning matemaatikaga sarnastele abstraktsetele konstruktsioonidele tuginedes, nagu meil Eestis on tehtud (Juurak, 19.12.2014).

Siinkohal on tegu ka tunnetepõhisele argumentatsioonile omase negatiivse teiseesitlemisega. See strateegia leiab käsitlust töö järgmises alapeatükis.

Kokkuvõte

Faktipõhises argumentatsioonis kasutatakse peamiselt ratsionaliseerimise ja autoriseerimise strateegiaid. Ratsionaliseerimisel kasutatakse oma väidete põhjendamisel viiteid põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele, valitsuse koalitsioonileppele, vene kooli teemal tehtud uuringutulemustele. Autoriseerimist iseloomustavad viited varasema valitsuse otsustele, mille kohaselt on üleminek otsustatud ja nüüd tuleb sellega iga hinna eest edasi minna. Arutelul ei nähta seega vajadust. Seevastu eestikeelse gümnaasiumiõppe vastased püüavad arutelu antud teemal üleval hoida ning leida samaaegselt alternatiivseid lahendusi riigi poolt seatud eesmärgi saavutamiseks. Väidet, et praegune lahendus ei ole kõige sobivam vene noorte

aktiivsemaks kaasamiseks Eesti ühiskonna ellu põhjendatakse näidetega statistikast ja Ossinovski poolt kokkukutsutud Haridus- ja Teadusministeeriumi komisjoni koostatud raportist (2014). Viimase tulemuste kohaselt ei aita praegusel viisil korraldatud eestikeelne aineõpe riikliku eesmärgi täitmisele kaasa vene noorte integreerimisele. Pooltargumentatsioonis võrreldakse Ossinovskit aga nõukogudeaegse venemeelse haridusministriga.

Autoriseerimist võrdluse abil kasutatakse ka selleks, et Eestit võrrelda Lääne-Euroopa riikidega, kus Eestis tulist vaidlust tekitav riigikeelest erineva õppekeelega koolide küsimus ei ole absoluutselt päevakorras.

Olgu mainitud, et ülal toodud näidetes esineb mitmeid tundepõhisele argumentatsioonile iseloomulikke mõjutamisvõtteid, mida käsitletakse järgnevas alapeatükis.

3.4.3 Tundepõhine argumentatsioon

Viitavad või nimetavad strateegiad

Viitavaid või nimetavaid strateegiaid kasutatakse identiteediloomes, st. meie-diskursuse konstrueerimisel, aga ka positiive enesekuvandi esitlemisel. Meie-grupi konstrueerimine kerkib selgesti esile vene koolide eestikeelsele aineõppele üleminekut puudutavas diskussioonis. Ühelt poolt jaguneb ühiskond kaheks rahvuse järgi: meie kui eestlased ja nemad (venelased, õpilastest rääkides kasutatakse enim vene või venekeelsed noored, vene koolide õpilased...), teisalt meie kui erakond. Omavahel vastanduvad eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekut pooldajad ja selle vastased.

Kõigepealt mõningad näited Eesti ühiskonna kaheks grupiks jagunenud minevikus aset leidnud sündmuste tõttu:

Näide 16

Eesti lähiajalugu on meile pärandanud üsna keerulise ühiskondliku keskkonna – okupatsiooniaastate vägivaldsed demograafilised protsessid ei tekitanud mitte ainult etnilist ja keelelist mitmekesisust, vaid lõid ühtaegu ka pinnase üsna erinevate, kohati suisa vastanduvate ajaloo- ja ühiskonnakäsitluste levikuks. Taasiseseisvunud Eesti ülesandeks on olnud eelnevaga kaasnevatele raskustele vaatamata

edendada ja arendada oma riiki ja teha seda kõigi siin elavate inimeste huve arvesse võttes. See on meil õnnestunud (Aaviksoo, 6.10.2014).

Impliitselt vihjatakse Eesti riigi pingutustest rääkides ühelt poolt „meie kui eestlastest“, teisalt „meie kui erakonnast“. Siin kohal peetakse silmas Aaviksoo koduerakonda Isamaa ja Res Publica Liitu, mis on taasiseseisvumise perioodil korduvalt kuulunud valitsusse. Ka haridus- ja teadusministri portfelli on mitmel korral IRLile kuulunud. Samal ajal viidatakse ka Haridus- ja Teadusministeeriumi sõnastatud venekeelsete koolide eestikeelsele aineõppele ülemineku peamisele eesmärgile, milleks on vene emakeelega noorte aktiivsem osalemine Eesti ühiskonnas. Selle eesmärgi saavutamisele usutakse IRLil olevat oma roll. See siin on ühtlasi tegu positiivse enesekuvandi esitlemisega, mida käsitletakse käesoleva alapeatüki teises osas. Grupi „meie kui Eesti ja eestlased“ abil vastandutakse mitte ainult Eestis elavate venekeelsele elanikkonnale vaid ka laiemas plaanis Venemaale kui riigile ja tema välispoliitikale, mille huviorbiidis arvatakse Eestit endiselt olevat:

Näide 17

Kellelgi ei tohiks olla teadmata, et vene keelele riigikeele staatuse saamine Eestis, aga ka Lätis ning seega, kõige olulisemana, ka Euroopa Liidus, on Venemaa välispoliitika suur eesmärk. Selle eesmärgi saavutamiseks kulutatakse kordades rohkem raha ja propagandajõudu, kui Eesti riigil eales on võimalik eraldada kogukondade koostööle ja lõimumisele. Ja ometi me oleme edukamad (Aaviksoo, 6.10.2014)

„Meie-gruppi“ kuuluvad seega need, kes seisavad Eesti kui rahvusriigi eest. Poliitilises kontekstis on tegu võimuerakondadega. Sellele viitab Sutrop oma artiklis, kus ta selgitab oma ühispöördumises koos koolijuhtidega minister Ossinovskile läkitatud kirja ajendeid:

Näide 18

Selline samm on vastuolus nii meie senise konsensusliku lõimumispoliitika kui ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse vaimuga (Sutrop, 3.02.2015).

Käesoleval juhul viidatakse sellele, et Ossinovski väljaütlemised ei ole kooskõlas teiste koalitsioonipartnerite seisukohaga ja toob välja, et Ossinovski ütlused ei lange kokku samuti mitte sotsiaaldemokraatide üldiste seisukohtadega:

Näide 19

Huvitav asjaolu on see, et eestikeelsuse kaotamise nõuet põhjendas minister Ossinovski ministeeriumis tehtud uuringu ja vastavate ettepanekutega. Selle uuringuga tutvumisel selgus aga, et seal pole juttugi 60% eestikeelse õppe kaotamisest. Ettepanek ei põhine mitte uuringul, nagu minister püüab näidata, vaid Sotsiaaldemokraatliku erakonna programmil, kus lubatakse „koolidele suuremat valikuvabadust keele- ja aineõppe ühendamisel“. Aga isegi sotsiaaldemokraatide programmis ei räägita 60% eestikeelsuse kaotamisest gümnaasiumis (Sutrop, 2.02.2015).

Sama rõhutab ka Tartu Jaan Poska Gümnaasiumi direktor Helmer Jõgi, kelle sõnul pole päris selge, kas Ossinovski esitab enda või erakonna seisukohta:

Näide 20

[...] kuid kuulates ministrit ja erakonna esimeest Sven Mikserit, tundub talle siiski, et tegemist on pigem Ossinovski isikliku arvamusega (Kukemelk, 2.02.2015).

Samas kirjeldab ajakirjanik Riin Aljas oma artiklis huvitavat seika Riigikogu infotunnist, kus Siim Kiisler küsis sotsiaaldemokraatide esimehelt Sven Mikserilt kolm korda, kas sotsid tahavad tühistada või kuidagi muuta nõuet, et vene koolides peab 60% ainetunde olema eestikeelsed. Eitavat või jaatavat vastust Mikser ei andnud ja lõpuks tsiteeris hoopis lastekirjandust:

Näide 21

Aitäh! Astrid Lindgreni loomingust tuntud küsimustele, kas olete hommikuse konjaki joomise maha jätnud, ma ei arva, et peaksingi jah- või ei-vormis vastama. Ma ütlen, et ma tahan, et gümnaasiumiõpilased valdaksid gümnaasiumi lõpetades eesti keelt tasemel, mis võimaldab neil osaleda aktiivselt Eesti ühiskonna elus, avalikus elus, võimaldab neil kõrgkoolis õppida eesti keeles (Aljas, 15.01.2015).

Juhtunu illustreerib fakti, et tihti hoidutakse ühel või teisel põhjusel oma seisukohti välja ütlemast, mis loomulikult ei tähenda seda, et arvamus antud küsimuses puuduks. Mõnikord lausa eitatakse, et ollakse 60% ulatuses eestikeelse gümnaasiumiõppe vastu, olgugi et peamised artiklis kasutatud argumendid annavad alust vastupidist arvata:

Näide 22

Ma ei kutsu sugugi üles Eesti koolivõrgu reformimisest loobuma – selge see, et Eesti Vabariigis antav kooliharidus peab igale vene noorele tagama korraliku riigikeeleoskuse (Kivirähk, 30.09.2014).

Endaga samal seisukohal olijate tunnustamine on üks võtteid, mida kasutatakse eesmärgiga leida n-ö uusi „võitluskaaslasi“, kes astuksid välja samade tõekspidamiste kaitsmise nimel:

Näide 23

Mul on hea meel, et haridusminister Jevgeni Ossinovski on oma eelkäijate poliitilise rapsimisega tekitatud probleemipuntra lahendada võtnud (Kivirähk, 30.09.2014).

Tõsi, see argumentatsioonivõtte iseloomustab peamiselt eestikeelse gümnaasiumiõppe vastaseid:

Näide 24

Ma siiralt loodan, et kui praegu Jevgeni Ossinovski võttis ette selle uurimise, mille tulemused peaksid veel enne suurt suve meile kätte jõudma, siis võib-olla ka Eesti meedia näeb, mis seal tegelikult toimub (Toom, 27.05.2014).

Eesmärgiks on tõenäoliselt suurendada vastaste n-ö „meie-gruppi“ kuuluvate inimeste või ühiskonnagruppide ringi.

Näide 25

Mõne päeva eest kirjutas professor Mati Heidmets Eesti Päevalehes: «Ka kõige karmimad kaasmaalased ei eita riigikeele oskuse vajalikkust. Tulemuseni – keeleoskuseeni – jõudmise võtete ja viiside kõigile ühe lauaga etteandmine pole aga kõige asjakohasem. Riigi sõnum – usaldame peresid ja koole protseduuride küsimuses, kokku lepime lõpptulemuse – võtaks maha nii mõnegi asjatu pinge. Usaldus on mõjus kapital ja tubli müüride murendaja.» («Kanalid ja sõnumid Eesti venelastele», EPL 23.09.2014) Kirjutan sellele mõttele kahe käega alla (Kivirähk, 30.09.2014).

Ka eestikeelse gümnaasiumi eest seisjad kasutavad vastasega nõustumist või vähemalt endale meelepärase tegevuse eest tunnustamist. Samas motiivid on hoopis teised:

Näide 26

Me arvame, et eesti keele õppimise ja õpetamisega tuleb tegeleda juba lasteaias ja algkoolis. Aga me ei saa kuidagi nõustuda sooviga pöörata ajalooratast tagasi Elsa Gretškina pimedasse venestamise aega (Sutrop, 2.02.2015).

Pigem nõustutakse vastasega osaliselt seetõttu, et nähakse vajadust vastasele järele anda. Reformierakonna ja Sotsiaaldemokraatide puhul võib see olla tingitud sellest, et tegu on koalitsioonipartneritega. Nii otsitakse ühisosa, milleks on käesoleval juhul eesti keele õppe tõhusamaks muutmise vajadus põhikoolis. Vastase poolt pakutud mõningate lahendusega küll

nõustatakse, aga samas jäädakse kindlaks oma põhiseisukoha juurde. Näiteks eestikeelse gümnaasiumiõppe eest seisjad möönavad, et vene emakeelega noored võiksid õppida suuremas mahus vene kirjandust ja Venemaa ajalugu, ehkki mitte sealsete õpikute järgi, aga seda valikainete raames. Samas rõhutavad nad eesti kultuuriloo õppimise olulisust. Sama taktikat kasutas ka Rakvere Gümnaasiumi direktor Aivar Part, kes kiitis Ossinovskit selle eest, et ta soosib eesti keele õpet juba lasteaiast:

Näide 27

Väiksemates astmetes alustamine on väga positiivne, selles osas on Ossinovskil õige lähenemine (Kukemelk, 2.02.2015).

Predikatiivsed strateegiad

Predikatiivsete ehk omistavate strateegiate puhul rakendatakse negatiivset teiseesitlemist, sh vastase väidete moonutamine liialdamise või trivaliseerimise kaudu ning erinevaid manipuleerivaid võtteid: hinnangute andmine ja n-õ sildistamine, süü ja vastutuse omistamine, mõjutamine grupi kaudu läbi kaastunde tekitamise või hirmutamise või koguni andmetega manipuleerimine ja lugeja teadmatuse ärakasutamine.

Olgu täpsustatud, et nimetatud predikatiivsed strateegiad on seotud eelpool käsitletud viitavate või nimetavate strateegiatega, täpsemalt identiteediloomega. Teisisõnu, kõik, kes ei kuulu „meie-gruppi“, moodustavad „nende-grupi“. Ühelt poolt kuuluvad nimetatud „nende-gruppi“ vene emakeelega inimesed, teisalt eestikeelse gümnaasiumiõppe vastased. Kui „meie-gruppi“ esitleti positiives valguses (vt. ptk. 3.4.2), siis vastaseid ja nende poliitilist käitumist näidatakse negatiivses valguses. Siin võib eristada peamiselt vastase sildistamist ja süüdistamist. Nii on eestikeelse gümnaasiumi pooldajate sõnul kõik, kes on eestikeelsuse nõude vastased vene gümnaasiumis venemeelsed ja ajavad Venemaa poliitikat (vt. näited 8,10, 26). Ühele või teisele poliitikule või koguni tervele erakonnale on varemgi külge kleebitud venemeelse poliitika ajamine, kuid vaadeldaval perioodil sildistati niiviisi eelkõige Ossinovskit. Kuna erakond eesotsas oma toonase juhiga ei reageerinud Ossinovski väljaütlemistele selgelt eitamise või ümberlökkamisega (vt. näide 21), siis kandub temale omistatud venemeelne poliitika üle kogu erakonnale tembeldades sotsiaaldemokraate ja nende poliitikat Venemaa-meelseks.

Näide 28

Sotside venestamispoliitika tekitab hirmu - nad kaotaks keeleinspeksiooni ja loobuks eesti keele mitteoskajate trahvimisest (Sutrop, 3.02.2015).

Samal ajal langeb Sutrop ise sotsiaaldemokraatide ridadesse kuuluva Pilvre kriitika alla, kes nimetab teda ja kõiki, kes kaitsevad eestikeelse gümnaasiumi jätkumist rahvuslaseks ning suisa marurahvuslasteks

Näide 29

Reformierakonda kuuluvad rahvuslastest koolijuhid koos Eesti Keele Instituudi rahvuslasest juhiga on raevukalt üles võtnud haridusminister Ossinovski vene kooli reformi teema [...] Kuidas saab Eesti tulevik mõne arvates tänases maailmas olla marurahvuslik (Pilvre, 2.03.2014).

Artikleid analüüsid kerkis esile see, et eestikeelse gümnaasiumi pooldajate hinnangud venekeelse gümnaasiumi säilimise eest seisjatele on valdavalt negatiivsed.

Näide 30

Eesti on rahvusküsimuses üldises plaanis õigel teel ja kurssi annab korrigeerida ka vastandumata, veel vähem on vaja ajaloo tagasi pööramist, nagu kohati üritab praegune haridusminister ja tema akadeemilised sõbrad [...] (Aaviksoo, 6.10.2014).

Viimased kritiseerivad aga eestikeelse õppe tülitingelisi kaitsjaid, kes on enamjaolt üleminekuaastatel olnud valitsuserakondadega, selles, et ühelt poolt ei ole piisavalt hästi ette valmistatud koolide eestikeelsele õppetööle üleminekut, teisalt ei ole suudetud leida lahendusi üleminekuaastatel ilmnunud probleemidele:

Näide 31

Reformierakond ei ole võimul oldud aastate jooksul suutnud kahjuks pakkuda ühtegi ideed, kuidas tegelikult parandada vene emakeelega noorte eesti keele oskust (Kukemelk, 3.02.2015).

Ette heidetakse ka seda, et koolipidajad – haridusministeerium ega kohalikud omavalitsused – pole puuduliku ettevalmistuse eest vastutust võtnud. Vastasel juhul ei esineks neid probleeme, mis tänaseks päevaks on ilmnunud. Seevastu eestikeelsuse säilimist gümnaasiumis pooldajad ei näe oma tegevuses puudusi ning vastutuse võtmise asemel püüavad vastase kriitikast hoolimata tõestada vastupidist, tuues välja positiivsed saavutused ülemineku elluviimisel.

Vastase kriitiline hinnang oma tegevusele seatakse kahtluse alla ning proovitakse naeruvääristada tegevusi olukorra lahendamisel:

Näide 32

Selle taustal on kahetsusväärne, et ametisse asunud haridusminister Jevgeni Ossinovski seadis eesmärgiks selle ülemineku «analüüsi» alla võtta, moodustades töörühma «probleemide selgitamiseks». On pretsedenditu, et töörühma ei komplekteeritud mitte sõltumatutest, sh välisekspertidest, vaid (koalitsiooni)poliitikutest, ajakirjanikest ning otseselt seotud ja vastutavatest haridustegelastest-direktoritest, mistõttu «analüüsi» tulemused on arusaadavalt ministri poliitilise tellimuse nägu. Ida-Virumaal kandideeriva ministri huvid on mulle mõistetavad, troika-stiilis töörühma moodustamine aga vastuvõetamatu (Aaviksoo, 6.10.2014).

Siin tuleb selgelt esile, et vastandutakse keele- ja haridusvaldkonna eksperte ja nende poolt läbi viidud uuringuid (vt. peatükis 1.3) Haridus- ja teadusministeeriumi töörühmas osalenuid ja nende koostatud raporti (2014). Kasutatakse vastasele negatiivsete omaduste omistamise taktikat. Näiteks Ossinovskit püütakse näidata negatiivses valduses, süüdistades teda selles, et oma väljaütlemiste ja „alusetute lubadustega“ ei motiveeri ta vene õppekeelega koole vaid vastupidi toidab võltslootusi seoses eestikeelsuse nõude kaotamisega. Tartu Jaan Poska Gümnaasiumi direktori Helmer Jõgi sõnul peaks ministri ülesandeks peaks olema hoopis vene koolide niigi nõrka motivatsiooni tõsta, neid toetada õpilastele paremate tingimuste loomisel eesti keele omandamiseks (Kukemelk, 2.02.2015). Nii on eestikeelse gümnaasiumi pooldajate sõnul Ossinovksi jutt sellest, justkui vaadatakse ümber eestikeelsele haridusele osaline üleminek vene gümnaasiumides Sotsiaaldemokraatide valimiseelne kampaania, millega venekeelse valijaskonna seas häáli püüda (Aaviskoo IRList, Michal ja Ligi Reformierakonnast).

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna toonane esimees Sven Mikser reageeris Eesti Keele Instituudi direktori ja koolijuhtide ühispöördumisele omakorda süüdistusega, et tegu on koalitsioonipartneri kättemaksuaktsiooniga elatisrahafondi toetamise eest. Veelgi enam, ta süüdistas selles konkreetset isikut:

Näide 33

*On täiesti selge, et selle loo puhul on tegemist Reformierakonna sisulise liidri Kristen Michali kättemaksuaktsiooniga eelmise nädala riigikogu hääletuse eest, kus me **toetasime** üksikvanemate elatisrahafondi loomist (Kukemelk, 3,02.2015).*

Vastase negatiivsena esitlemise nimel kasutatakse argumentatsioonis manipuleerimist, mis on kriitilise diskursuseanalüüsis üks olulisimaid märksõnu. Van Dijk (2006: 359-383) käsitleb manipulatsiooni kolmetahuliselt: sotsiaalse kuritarvitamise, kognitiivse taju kontrollimise ja diskursiivse suhtluse vahendina. Sotsiaalsel tasandil määratletakse manipulatsiooni kui ebaseadusliku domineerimise vormi, mis kinnitab sotsiaalset ebavõrdsust. Kognitiivsel tasandil tähendab manipuleerimine kui taju kontrollimise vahend mõtlemisprotsessidesse sekkumist, kallutatud mentaalsete mudelite ja sotsiaalsete nähtuste loomist. Diskursiivsel tasandil käsitleb manipulatsioon tavaliselt ideoloogilise diskursuse tavapäraseid vorme, näiteks Meie heade asjade ja Nende halbade asjade rõhutamist. Kõigist nendest analüüsitasanditest nähtub, kuidas manipulatsioon erineb seaduslikust mõistuse kontrollimisest, näiteks veenmisest ja teabe esitamisest; samuti on väidetud, et manipulatsioon on nii teatud domineeriva rühma huvides tegutsemine kui ka domineerivate rühmade huvide vastane tegevus.

Manipuleeritakse ka statistiliste andmetega. Näiteks ühed ülemineku eestikeelsele gümnaasiumiõppele olevat õnnestunud, põhjendades seda paranenud eksamitulemustega (Klaas-Lang, Aaviksoo, jt.) samas kui selle reformi õigustatud kahtlejad väidavad jällegi ristivastupidist (Ossinovski, Kivirähk, Raud, jt.). Esineb ka läbi viidud uuringute tulemustele valikuliselt viitamist:

Näide 34

Juba aasta tagasi tegi Tallinna Ülikooli ning Eesti Keele ja Kultuuri Instituudi töörühm uuringu «Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolis» raames ettepaneku, et võiks kaaluda geograafia kohustusliku eesti keeles õpetamise ajutist katkestamist, sest kõik uuritavad rühmad tõid välja probleemid geograafiaga ning 44% ankeedile vastanud õpilastest ütles, et nende arusaamine geograafiast on halb või pigem halb. Juhtide sõnul on just kvalifitseeritud geograafiaõpetajaid väga raske leida (Kivirähk, 30.09.2014).

Samuti esineb argumentatsioonis väiteid, mis teadaolevalt pole uuringutega kinnitatud. Näiteks väide, justkui sooviksid vene emakeelega noored Eestist lahkuda:

Näide 35

Marurahvuslus, mis paraku alati ujub pinnale, kui inimesel või rahval on mingitel põhjustel paha olla, on kindlasti üks põhjus, miks Eestist läheb ära mõnigi lääne spetsialist või kosmopoliitsemaga vaimuga eesti noor (Pilvre, 2.02.2015).

Kahjuks ei saa seda argumenti faktipõhiste andmetega kinnitada, sest sel teemal pole konkreetseid uuringuid tehtud. Tegu on niisiis tundepõhise argumentiga. Tõsi, teada on fakt, et järjest rohkem Eestlasi on lahkunud võõrsile, aga kas seda eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekust tingituna ei saa täpselt öelda. Võib vaid eeldada, et eesti- ja venekeelsete Eesti elanike lahkumise põhjused on samad.

Kasutatakse ka mõjutamist grupi kaudu läbi kaastunde tekitamise või hirmutamise. Näiteks Klaas-Lang kirjutab, et Eesti haridussüsteemi nõrkus on vene õppekeele koolid:

Näide 36

Vene põhikooli lõpetaja eesti põhikooli lõpetajast mitme sammu võrra maas. Eesti haridus tervikuna on nii tugev, nagu seda on tema kõige nõrgem lüli. Selle kõige nõrgema lüli tugevdamiseks tuleks aga muuta vene kool ühtlasemaks nii õppekvaliteedi kui ka keeleõpet toetavate tegevuste poolest, teadvustada motivatsiooni ja hoiakute olulisust keeleõppes (10.09.2014).

Eesti keele õpetamise olukorrast rääkides kasutab ajakirjanik Ossinovski plaani tõhustada keeleõpet põhikoolis järgmist sõnastust:

Näide 37

Nukrat olukorda ilmestab see, et üle kolmandiku vene õppekeele põhikoolide õpilasi ei saavuta eesmärgiks seatud rahuldavat (B1) taset (Aljas, 15.01.2015).

Grupi mõjutamisele aitab kaasa neis kaastunde tekitamine, mida ilmestab ka järgnev tsitaat:

Näide 38

Mulle tundub, et praeguste ühiskonnaõpetuse õpikute abil on ühiskonna ja riigi toimimisest raske ettekujutust saada isegi eesti õpilastel – nii mõttetult keeruliseks on õpikus kõik aetud. Mõeldes, et sama õpikuga peab toime tulema ka vene emakeelega õpilane, hakkab mul õudne. [...] Arvan, et ka eesti lehelugeja võiks teha empaatiharjutuse ning kujutada ette, mida ta tunneks, kui ühel päeval öeldaks, et tema lastel tuleb hakata 60 protsenti gümnaasiumiainetest õppima inglise, prantsuse või saksa keeles. Kas ei tekiks murekripeldust, kas lapsed ikka saavad võõras keeles õppides selgeks kõik ajaloo, geograafia, loodus- ja ühiskonnaõpetuse nüansid? (Kivirähk, 30.09.2014).

Kusjuures selgelt tuleb selle näite puhul välja, et kasutatakse vastandamist: meie „eestlased“ ja nemad „vene emakeelega Eesti elanikud“.

Raud, kes väidab uuringutele tuginedes, et kui õpilastest, kes 60% oma gümnaasiumiharidusest saavad eesti keeles, jõuab gümnaasiumi lõpuks sellest õppes

arusaamiseks vajalikule keeleoskuse tasemele vähem kui kolmveerand, siis ülejäänud õpitavast aru ei saa:

Näide 39

[...] siis see tähendab, et rohkem kui veerand vene gümnaasiumide õpilasi on omandanud hariduse koolis õpetatavast aru saamata (19.01.2015).

Emotsionaalseid tõlgendusi toob ta veelgi, tuginedes sedapuhku koolivisiitide käigus tuvastatule (Raport, 2014):

Näide 40

Näiliselt justkui eestikeelsetes tundides räägib ainult õpetaja ja õpilased vastavad küsimustele „jah” ja „ei”, arvata võib, et umbes 50% kordadest ka täitsa õigesti. Teisalt, 7% vene koolide õpetajaid ei oska ise ka eesti keelt selle töö tegemiseks piisaval määral. Teisisõnu, Eestis on reaalselt suur hulk koole, kus õpetajad õpetavad õpilasi nii, et kumbki ei oska seda keelt, milles õppetöö käib? (Raud, 19.01.2015).

Osad kasutavad oma argumentatsioonis ka hirmutamist. Näiteks Raud väidab, et seoses rahvaarvu vähenemisega ähvardab Eestit lisaimmigratsiooni vajadus, millele alternatiivi näeb ta kohalikus venekeelses elanikkonnas:

Näide 41

Realistlikult oma kliima ja elatustaseme suhet hinnates võime oletada, et türklastele või albaanlastele me vaevalt huvi pakume, aga Bangladeshi või Mali elanikud võiksid ehk huvitatud olla küll. Või siis inimesed, kelle jaoks vene keel on esimene või teine keel, ja seda põhjustel, mis paljudele võib-olla ei meeldi. Kultuuriliselt on esimeste integreerimine kindlasti keerulisem ja Eesti ühiskonna võime neid omaks võtta ka väga kahtlane (Raud, 19.01.2015).

Urmas Sutropi juhtkiri „Sotside venestamispoliitika tekitab hirmu“ loob üsna sünge pildi Eesti tulevikust juhul kui kaotaks keeleinspeksioon ja loobutaks eesti keele mitteoskajate trahvimisest:

Näide 42

Kui me paneme siia juurde sotsiaaldemokraatide valimisprogrammis kirja pandud soovi kaotada Keeleinspeksioon ja lõpetada „töötavate inimeste“ trahvimine selle eest, et nad eesti keelt ei oska, siis

tunnen ma venekeelse gümnaasiumi venestamise ees tõsist hirmu. Kõige selle kohal hõljub tume Elsa Gretškina vari (Sutrop, 3.02.2015).

Kasutatakse ka tegelikkuse moonutamise taktikat või siis lugeja teadmatuse ärakasutamist:

Näide 43

Seaduse järgi peaks laps juba kolmeaastaselt lasteaias hakkama õppima eesti keelt, aga tegelikult ei õpetata seda kusagil (Toom, 27.05.2014).

Jääb selgusetuks, millisele seadusele viidatakse ning isegi kui selline seadus on olemas, siis väita, et üheski Eesti vene keelses lasteaias ei õpetata eesti keelt, näib olevat ilmselgelt liialdus. Veel vähem tundub reaalsusele vastavat väide nagu ei valdaks venekeelse põhikooli lõpetanud noored eesti keelt.

Näide 44

Ma ei tea ta ühtki venekeelset last, kes pärast üheksanda klassi lõpetamist valdaks eesti keelt (Toom, 27.05.2014).

Tõenäoliselt taotletakse säärase väljaütlemistega peamiselt eestikeelse õppe võimalikkuse ja tulemuslikkuse kahtluse alla seadmist, kasutades sealjuures keskerakondliku strateegiat Tallinn versus Eesti valitsus, kellest viimase tegevusele on Keskerakonnal alati etteheiteid. Nii süüdistatakse nimetatud artiklis mitte ainult riiki suutmatuses tagada eesti keele õpetamist seadusega ettenähtus mahus vaid ka Eesti meediat, kellele omistatud süü seisneb selles, et vene koolide olukorrast on maalitud tegelikkusele mittevastav pilt.

Ülemineku vastased toovad ühe peamise argumendina välja sobivate õpetajate puuduse. Samas Klaas-Lang, toetudes oma uuringu (2014) tulemustele, rõhutab, et see iseloomustab vaid osasid koole – vähem edukaid koole, sest edukate koolide juhid selle üle ei kurda. Nii lükkab Kivirähk ümber väite, et üleminek osaliselt eestikeelsele aineõppele venekeelse põhikooli järel parandab gümnaasiumilõpetajate riigikeeleoskust. Tuginedes raportile (2014), väidab ta, et õpilaste ja õpetajate hinnangul ei ole see eriti paikapidav argument – pigem on sellel seos koolide üldise edukusega.

Järgnevalt esitatakse peamised vastandumised ühelt poolt eestikeelse gümnaasiumiõppe pooldajate ja vastuseisjate vahel, teisalt antud haridusreformi õnnestunuks ja vastupidi ebaõnnestunuks pidajate vahel.

Mikko Lagerspetz oponeerib oma vastuartiklis Eesti Päevaehe juhtkirjale, mis nimetas Yana Toomi valimisedu põhjuseks Europarlamendi valimistel ametlikult kokkulepitud hariduspoliitika vastu võitlemist ja vastandumist Eesti riigile, et *Toomi tegevus MTÜ-s Vene Kool Eestis teeb hoopis Haridusministeeriumi tegemata tööd, informeerides lapsevanemaid nende õigustest, mitte ei Eesti riigi vastase tegevusega* (Lagerspetz, 6.05.2014). Lisaks vastandab ta riigile kodanikuühendusi, mis tema arvates mitte ainult hariduse, vaid muudiski valdkondades teevad tähtsat tööd selleks, et aidata inimestel teostada oma seaduses ettenähtud õigusi. (Lagerspetz, 6.05.2014).

Rein Raud nimetab vastupidi neid, kes kaitsevad eestikeelsuse nõuet riigivastases tegevuses: *Juba ammu on aeg lõpetada ära see näiliselt rahvuslik, tegelikult aga riigivastane retoorika monoetnilisest rahvusriigist ja okupantide veresüüst viienda põlveni. Kui oleme vaba maa, peame sellisena ka käituma* (19.01.2015).

Raud vastandab ka neid, keda ta nimetab „populistlikeks demagoogideks, kes nõukogude stiilis kooli tagasi nõudes on eestlaste ja venelaste vahelisi lahkkelisid võimendanud“ ja teiselt poolt neid, kes ajavad „näiliselt rahvuslikku, tegelikult aga riigivastast retoorikat monoetnilisest rahvusriigist ja okupantide veresüüst viienda põlveni“ (19.01.2015).

Veel ühe vastandumisena saab tuua Tallinna ja sedapuhku ka Narva keskerakondlastest linnajuhid, kes üritavad igati vastu seista seadusest tulenevale eestikeelse gümnaasiumiõppele ning reformierakondlastest valitsuse vastasseis – viimased on koos koalitsioonipartneritega jätnud kõik pikendustaotlused rahuldamata. Omavahel vastanduvad ka riik ja koolid. Riik väidab, et on kõik teinud omalt poolt ja et n-ö hädas olevatel koolidel lasub vastutus, et nad pole siiani midagi ülemineku valutumaks tegemise nimel ette võtnud. Need koolid aga süüdistavad omakorda riiki. Samal seisukohal on ka Ossinovski, väites, et vaid protsente ette kirjutades olukord ei lahene.

Aaviksoo, kes möönab EPL ilmunud artiklis (6.10.2014), et edu pole kõikides koolides ühesugune, liigitab koolid kaheks: on ühed koolid, kes on eestikeelsele üleminekule vastu töötnud ja on koolid, kes vastutöötamise asemel on teinud koostööd haridus- ja teadusministeeriumiga ning seeläbi saavutanud ka paremaid tulemusi.

Kokkuvõte

Tundepõhises argumentatsioonis kasutatakse viitavaid või nimetavaid ja predikatiivsed ehk omistavaid strateegiad.

Identiteediloome meie-diskursuse konstrueerimise kaudu ning positiive enesekuvandi esitlemine on viitavate või nimetavate strateegiate peamised mõjutamisvõtted. Eesti elanikud klassifitseeritakse eestlasteks ja mitte-eestlasteks. Nimetatud sotsiaalse grupi liikmeks arvamist või sellest väljajätmist konstrueeritakse nimetavate asesõnade *meie* („meie-grupp“) ja *nemad* („nende-grupp“) abil. Ilmekas näide eestlaste ja mitte-eestlaste grupeerimisest on Aaviksoo 3.02.2014 Delfis ilmunud artikkel pealkirjaga „Jevgeni Ossinovski stiil ei kuulu meie kultuuriruumi“. Sellega väljendab ta haridusministri mittekuuluvust eestlaste sekka. Kummagi osapoole argumentatsioon taotleb oma gruppi suurendada n-ö uute toetajate abil. Selleks püütakse veenda, et just nii on õige. Arvestades, et kõne all olev diskussioon on tugevalt poliitiliselt oluline teema, siis poliitilised parteid jagunevadki oma seisukohtade alusel venekeelsete koolide küsimuses kaheks: eestikeelse gümnaasiumiõppe poolt- ja vastasteks.

Negatiivne teiseesitlemine on iseloomulik predikatiivsetele strateegiatele. Kasutatakse ka vastasele negatiivsete omaduste omistamist ning inimeste mõjutamist ühiskonnas kaastunde või hirmutamise kaudu. Teisisõnu, oponendid manipuleerivad ohuga, kujutades tulevikku tumedates toonides.

ARUTELU

Käesolev uurimustöö keskendus vene õppekeele koolide 60% ulatuses eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuga seotud diskussiooni uurimisele Eesti ühiskonnas. Eesmärk oli välja selgitada diskussiooni osalised, viidatavad infoallikad, läbivad aladiskursused ning kasutatavad strateegiad poolt- ja vastu argumentatsioon.

Uurimuse eesmärgist lähtuvalt sõnastati järgmised uurimisküsimused:

- Millistes rollides inimesed saavad ja võtavad ülemineku teemadel sõna? Kas mõned osalised esinevad oma arvamused rohkem kui teised?
- Millistele allikatele oma argumentatsioonis viidatakse?
- Millised on diskussiooni peamised aladiskursused?
- Milline on argumentatsioonistrateegia? Milliseid mõjutamisvõtteid kasutatakse?

Neile vastuste leidmiseks analüüsiti ülemineku-temaatilisi meediatekste ja uurimismeetodina kasutati kriitilist diskursuseanalüüsi. Autori arvates võimaldas see meetodika kõige paremini leida vastused püstitatud uurimisküsimustele. Valimi ehk tekstikorpuse moodustasid Taavi Rõivase juhitud esimese valitsuse ametis olemise ajal, s.o perioodil 24.03.2014 – 09.04.2015 Eesti online-meedias ilmunud artiklid.

Käsitledes Eesti avalikkuses toimunud diskussiooni ülemineku teemal tuleb arvestada, et erinevad keelekogukonnad Eestis elavad erinevates meediaruumides ja seetõttu ei pruugi eri meediumites haridusteemal toimuvad diskussioonid omavahel haakuda (Masso, Kello, 2011).

Järgnevalt esitatakse meediatekstide analüüsi tulemused uurimisküsimuste kaupa:

Millistes rollides inimesed saavad ja võtavad ülemineku teemadel sõna? Kas mõned osalised esinevad oma arvamused rohkem kui teised?

Kõige enam osalesid kõnealusel diskussioonis poliitikud. Ülejäänud osalisi oli raskem kindlatesse kategooriatesse paigutada, sest enamikku neist iseloomustas mitmes rollis olemine. Üldisemalt võib aga eristada järgmisi grupe: ajakirjanikud, sotsiaal- ja keeleteadlased ning haridusasutuste juhid. Suurem osa neist olid Eesti kõrgkoolide rektorid.

Üldhariduskoolide juhtidest oli peamine meedias sõna saanud isik Kiviõli vene kooli direktor Aarne Piirimägi. Samas leidub nimetatud kategooriatesse paigutatud „kõnelejate“ seas neid, kes kuuluvad mõnda poliitilisse erakonda. Siinkohal tasub välja tuua Eesti Keele Instituudi direktori ja keeleteadlase Urmas Sutropi, kes on antud teemal olnud Reformierakonna üks peamisi eestkõnelejaid. Ülejäänud rühmadesse paigutatud „kõnelejate“, sh poliitikute seas on endiseid ajakirjanikke või siis kolumniste, kes avaldavad oma põhitöö kõrvalt ajakirjanduses regulaarselt arvamused artikleid.

Arvestades kui aktiivselt on poliitikud antud teemal sõna võtnud – eelkõige just koalitsiooni ja opositsiooni erakondadest – ning kui palju on ajakirjanikud kajastanud just poliitikute seisukohti, võib järeldada, et tegu on poliitiliselt olulise küsimusega. Sarnaselt Polina Volkovale (2011), kes uuris erakondade kommunikatsiooni venekeelse valijaskonnaga, saab käesoleva uurimustöö analüüsitulemuste põhjal järeldada, et eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku teema on poliitikute jaoks üks olulisimaid venekeelse elanikkonnaga seotud teemasid. Oma bakalaureusetöös (2011: 73) toob Volkova välja järgmised faktid, mis kinnitavad teema olulisust: kõik erakonnad tõstasid seda teemat, mitme poliitiku vahel oli sel teemal kokkupõrkeid, arvamuste lahknevusi ja avalikku diskussiooni, see teema seisab enamiku parteide programmides eraldi punktina, valimistele eelnenud lugejate küsimustes poliitikutele oli see teema samuti esile tõstetud.

Millistele allikatele oma argumentatsioonis viidatakse?

Käesoleva uurimuse valmisse kuuluvate meediaartiklite (38) analüüsist selgus, et ajakirjanike poolt kirjutatud artiklites (16) on peamiseks allikaks poliitikud. Kahetsusväärne on aga see, et diskussioonis ei osalenud need ühiskonna grupid, keda üleminek otseselt puudutab – õpilased ja nende vanemad ning õpetajad. Nemad ise ei saanud neid otseselt puudutavas diskussioonis kaasa rääkida, samas kui meedias aktiivselt sõnavõtjad kasutasid oma argumentatsioonis just õpilaste ainealaste teadmiste langemist ning õpetajate ebapiisavat keeleoskust ja meetoodilist ettevalmistust peamise vastuargumendina üleminekule eestikeelsele gümnaasiumiõppele. Allikana toetuti seejuures erinevatele uuringutele, statistilistele andmetele, sh riigieksami tulemustele ja raportitele.

Millised on diskussiooni peamised aladiskursused?

Ülemineku teema puudutab erinevaid aspekte. Analüüsi käigus oli võimalik välja tuua järgmised ülemineku-teemalise diskussiooni aladiskursused:

- vene õppekeele koolide eestikeelseks gümnaasiumiõppeks valmisoleku diskursus
- eesti keele õppimise ja õpetamise ning ülemineku kiiruse ja kohustuslikkuse diskursus
- vene emakeelega õpilaste keeleoskuse ning eestikeelses õppes toimetuleku diskursus
- eestikeelse gümnaasiumiõppe põhjendatuse diskursus
- eestikeelse õpetuse korralduse ja toimimise diskursus
- õpetajate teises keeles õpetamise metoodika alane ettevalmistuse ning ettevalmistus ja riigikeele valdamise diskursus
- Eesti keelehariduspoliitika diskursus, sh erinevate osapoolte roll õpilaste toetamisel eestikeelses õppes
- Integratsioon ja Eesti lõimumispoliitika
- Vene keele ja kultuuri säilimise ning kakskeelsete koolide tulevikuväljavaadetega seonduv diskursus.

Milline on argumentatsioonistrateegia? Milliseid argumentatsioonivõtteid kasutatakse?

Meedia, millel on taolises ühiskonnas palju eriarvamusi tekitava teema puhul tähtis roll avalikkuse informeerimisel, võimaldab erinevatel seisukohtadel olevaid osalisi ühikonda veenda nende seisukohtade õigsuses ja vastaste seisukohtade ekslikkuses. Kõnealuse haridusreformi küsimuses saab eristada järgmisi vastanduvaid arvamusi: ühed on veendunud osalise eestikeelse gümnaasiumiõppe põhjendatuses ja teised mitte, ühed pooldavad seega osade gümnaasiumi õppeainete õpetamist eesti keeles, teised soovivad jätkata vene keele kasutamist peamise õppekeelena ning leiavad, et senisel kujul ei ole eestikeelne aineõpetus gümnaasiumis ennast õigustanud.

Mis puutub aastatel 2007-2012 jõustunud reformi õnnestumist, siis selles osas on erimeelsusi vähem: ka reformi pooldajad on sunnitud mõnna, et eestikeelsele gümnaasiumiõppel on teatud puudujääke veel aastal 2015.

Erinevate autorite küsitlustes leiab erinevaid võimalusi määratleda ja klassifitseerida argumenteerimisel rakendatavaid mõjutamisvõtteid. Käesolevas töös tugineti Ruth Wodaki teoreetilisele käsitlesele, mille kohaselt on võimalik eristada järgmisi strateegiaid :

- Ratsionaliseerimine, kus kasutatakse ratsionaliseerivaid argumente ja viited autoriteetidele ja ajaloole.
- Autoriseerimine võrdluse abil
- Viitavad või nimetavad strateegiad, mida kasutatakse identiteediloomes ja positiivse eneseesitlemisel.
- Predikatiivsed ehk omistavad strateegiad, kus rakendatakse negatiivset teiseesitlemist ning vastasele negatiivsete omaduste omistamist.

Need omakorda klassifitseeriti vastavalt keelekasutusele kaheks: esimesed kaks on omased faktipõhisele ja kaks viimast tundepõhisele argumentatsioonile.

Meediaartiklite analüüsist selgus, et fakti- või teaduspõhisele argumentatsioonile iseloomulikke strateegiaid kasutati poole vähem kui tundepõhisele argumentatsioonile iseloomulikke strateegiaid. Samas ei saa väita, et üks või teine argumentatsioonitüüp oleks omane kas kõnealuse reformi pooldajatele või siis jällegi vastastele. Reeglina rakendab kumbki osapool oma argumentatsioonis mõlemat tüüpi argumente.

Tundepõhisele argumentatsioonile on iseloomulik see, et toetatakse kogemustele, uskumustele ja tavaarusaamadele, et õigustada kas ühe konkreetse inimese isiklikku arvamust või et põhjendada seisukohta, mida jagab grupp, kuhu ta kuulub. Näiteks väidet, et viis, kuidas eesti keelt on siiani venekeelsetes koolides õpetatud ja õpitud, ei ole andnud soovitud tulemusi, seostatakse millegi, millesse ühiskond suhtub eeldustekohaselt negatiivselt. Viitavale strateegiale omaselt osundatakse vastuargumentatsioonis vene emakeelega noorte ainealaste teadmiste langemisele. Nii püütakse tõmmata antud haridusküsimusele suuremat ühiskonna tähelepanu, sest vastavalt Eesti kultuuriruumis heakskiidetud tõekriteeriumitele on koolihariduse peamine roll teadmiste andmine.

Hea näide sellest, et nii tundepõhiseid kui faktipõhiseid argumente kasutatakse samaaegselt on see, et antud väidet teadmiste halvenemise kohta põhjendatakse ka ratsionalisatsiooniga, mis on iseloomulik faktipõhisele argumentatsioonile. Nimelt viidatakse riigieksami-tulemustele, mille kohaselt ei ole esimeste kakskeelset õpet saanud gümnaasiumilõpetajate tulemused eelmiste lendude omadest paremad. Riigi seatud eesmärgi seoses eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekul on siiani põhjendatud just sellega, et nii paraneb vene emakeelega noorte eesti keele oskus ja seeläbi suurenevad võimalused jätkata õpinguid eestikeelses kõrgkoolis ning tõuseb nende konkurentsivõimelisus Eesti tööturul. Eesti keele oskuse ja õppimise vajalikkust ei seata kahtluse alla, küll aga püütakse näidata, et riigi poolt eesmärgiks seatud venekeelsete noorte paremat ja aktiivsemat kaasamist Eesti ühiskonda on võimalik saavutada teisi ja efektiivsemaid võimalusi kasutades.

Faktipõhist argumentatsiooni iseloomustavad – nagu nimigi juba ütleb – faktipõhised argumendid, mille tõeväärtust saab tõestada. Iseloomulik on mõlemale poolele see, et uuringutest tuuakse välja see osa, mis seisukohta aitab toetada ja jäetakse mainimata vasturääkivad faktid, juhul kui neid on. Van Dijk (2005) juhib tähelepanu samuti sellele, et alati ei ole arvamust ja fakti kerge eristada ning kaldutakse fakte eitama, kui nad toetavad autori seisukohast erinevat positsiooni.

Tuginedes vene koolides läbi viidud uuringutele ning Ossinovski poolt kokkukutsutud Haridus- ja Teadusministeeriumi komisjoni koostatud raportile (2014), väidetakse samuti, et suur hulk vene koolide õpetajaid ei ole võimelised riigikeeles õpetama nii, et õpilaste ainealased teadmised ei kannataks. Taas kord ratsionalisatsiooni kasutades soovitatakse keskenduda pigem eesti keele ja osade ainete eesti keeles õpetamise alustamise vajadust esimeses või teises kooliastmes. Samuti väljendatakse eesti keele õppimise ja õpetamise tõhustamise vajadust põhikooli osas. Taolise manipuleerimisega tahetakse tõenäoliselt jätta inimestes mulje, et kui vene emakeelega õpilaste eesti keele õppimine on põhikoolis intensiivsem ja tulemuslikum, siis puudub vajadus gümnaasiumiosas kohustusliku eestikeelse aineõpetuse järele ning koolidel võiks olla valikuvabadus gümnaasiumi õppekeele osas. Tegu on taas ratsionalisatsiooniga, milles on varjatud sõnum: meie ettepanek on parem ja õigem kui varasema valitsuse või konkreetselt poliitilistest erakondadest rääkides IRLi poliitikute oma. Pooltargumentatsioonis kasutatakse ratsionaliseerimist viidates põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele, millega tehti riiklikul tasemel otsus eestikeelsele gümnaasiumiõppele

ülemineku kohta. Viidatakse ka valitsuse koalitsioonileppele, mille kohaselt jätkatakse kõne all oleva haridusreformiga ka tulevikus. Oponentide viited varasema valitsuse ning konkreetsemalt varasema haridus- ja teadusministri otsustele on iseloomulikud autoriseerimisele. Tegu on teise faktipõhisele argumentatsioonile omase strateegiaga. Eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku pooldajad kasutavad viiteid varasema valitsuse otsustele, et õigustada antud reformiga edasiminemist, hoolimata ilmnenud vajakajäämistest eestikeelse aineõpetuse toimimisel praegusel viisil. Arutelul antud haridusküsimuses ei nähta seega vajadust.

Autoriseerimise strateegia üks alaliik on võrdlus. Näiteks võrreldakse pooltargumentatsioonis Ossinovskit nõukogudeaegse venemeelse haridusministriga soovides nii heita negatiivset valgust Ossinovski ja üleüldisemalt Sotsiaaldemokraatide hariduspoliitikale, millele püütakse omistada venestamise tunnuseid. Negatiivne teisesitlemine on üks predikatiivsete ehk omistavate strateegiate alaliik. Üheks viisikis kujutada vastast negatiivselt ning talle omistada negatiivseid omadusi on kasutada erinevad manipuleerivaid võtteid nagu inimeste mõjutamine kaastunde tekitamise või hirmutamise kaudu. Oponendid manipuleerivad ohuga kujutades tulevikku tumedates toonides. Van Dijk (2006) käsitluse kohaselt on manipulatsioon kolmetahuline, millest konkreetse töö seisukohalt on olulised kognitiivne tasand, kus manipuleerimine on taju kontrollimise vahend mõtlemisprotsessidesse sekkumiseks ning kallutatud teadmiste ja ideoloogiate loomiseks ning diskursiivne tasand, kus manipuleerimine on vahend rõhutamaks „meie“ häid ja „nende“ halbu tegusid.

Tundepõhises argumentatsioonis kasutatakse ka viitavaid või nimetavaid strateegiad, mille alaliigid on identiteediloome ehk meie-diskursuse konstrueerimine ning positiivne enesekuvandi esitlemine. Eesti elanikud klassifitseeritakse eestlasteks ja mitte-eestlasteks. Kusjuures meediatekstide analüüsimisel leidis kinnitust, et hea eesti keele oskus ei garanteeri vene emakeelega inimestele, et neid aksepteeritakse „meie-grupi“ liikmena. Ilmekas näide on Aaviksoo 3.02.2014 Delfis ilmunud artikkel pealkirjaga „Jevgeni Ossinovski stiil ei kuulu meie kultuuriruumi“. Sellega väljendab ta haridusministri mittekuuluvust eestlaste sekka, olgugi et Ossinovski sai eesti keele C1-taseme eksamil peaaegu maksimumpunktid, 99 punkti (Postimees, 2014).

Kummagi osapoole argumentatsioon taotleb oma gruppi suurendada n-ö uute toetajate abil. Selleks püütakse veenda, et just nii on õige. Arvestades, et kõne all olev diskussioon on

tugevalt poliitiliselt oluline teema, siis poliitilised parteid jagunevadki oma seisukohtade alusel venekeelsete koolide küsimuses kaheks: eestikeelse gümnaasiumiõppe poolt ja vastasteks. Ükskõik millist argumentatsioonistrateegiat üks või teine osapool ei kasutaks, kummagi eesmärk on anda edasi oma sõnum: vene õppekeelega koolide eestikeelsele gümnaasiumiõppele ülemineku toetajad kinnitavad, et antud haridusreformiga minnakse kindlalt edasi. Nagu eelnevalt välja toodi, ei ole kõnealuse reformi vastased otseselt väljendanud, et eestikeelse aineõppe gümnaasiumis peaks ära kaotama, küll aga näidatakse kogu protsessi – nii selle ettevalmistuses kui praegusel viisil toimimises – väga negatiivses valguses, pakkudes välja erinevaid alternatiivseid lahendusi, mis aitaksid riigi seatud eesmärgi täita ilma kohustusliku eestikeelsete ainete mahu miinimumnormita.

AUTORSUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allan Kaljakin

/allkiri/

/ 06.08.2015 /

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aasta ajakirjaniku tiitli pälvisid Juhan Kivirähk ja Barbi Pilvre. (2008). – *SL Õhtuleht* [[online](#)], (18. 01.2008)
- Aava, K. (2010) Eesti haridusdiskursuse analüüs. Doktoritöö. Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut
- Aava, K. (2014). Kriitiline diskursuseanalüüs tekstikeskses emakeeleõpetuses. Kerge, K. (Toim.). *Uurimusi keele omandamisest, õppimisest ja korpustest*. Tallinna Ülikooli Eesti keele ja kultuuri Instituudi toimetised 16, 142 - 170. Tallinna Ülikool
- Aava, K., Salumäe, Ü. (2013). *Meedia ja mõjutamine õpik*. Künnamees
- Antsma, A.L., (2014). Mitte-eestlaste valmidus õppida eestikeelses õppeasutuses Tallinna vene õppekeele kooli näitel. Haridusteaduste Instituut. Tartu Ülikool
- Asser, H. (2003). Varajane osaline ja täielik keeleimmersion eesti muukeelse hariduse mudelina. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Sage
- de Cillia, R., Reisigl, M., Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identities. *Discourse & Society*, 10 (2), 149–173. London: Sage
- Eesti haridusstrateegia*. (1998). Eelnõu. Tallinn: Haridusministeerium
- Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010* (2004). Tartu : Haridus- ja Teadusministeeriumi Eesti Keelenõukogu
- Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi keeleseadus (1989)
- Eesti Vabariigi keeleseadus (2011)
- Eesti Vabariigi põhiseadus (1992)
- Ehala, M. (2013). Lõimitud aine- ja keeleõpe vajab paindlikkust. – *Õpetajateleht* [[online](#)], (25.02.2015)
- Euroopa Parlamendi valimised 2014 tulemused: <http://ep2014.vvk.ee/mandates.html>
- Fairclough, N (1995). *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley
- Fairclough, N. (1989). Critical Discourse Analysis in practice: description, in: Fairclough, N. *Language and Power*. 109-139. Longman: London
- Fairclough, N., R. Wodak. 1997. Critical Discourse Analysis. – Teoses T.A. van Dijk (ed.), *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Vol. 2, 258-284. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications
- Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2010)
- Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehekül: www.hm.ee
- Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007*. (2000). Tallinn : Kultuuriministeerium

- Jakobson, V. (2009). Vene õppekeele kooli juht üleminekul eestikeelsele õppele: vajadused, ootused, hoiakud. Tartu Ülikool. Haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus
- Jakobson, V., Kello, K., Masso, A. (2011). Uurimisprojekti “Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes” koondaruanne
- Kaldjärv, M. 2003. Argumentatsioon meediatekstides. – *Tekstid ja taustad II. Tekstianalüüsi vaatepunkte*. Toim. R. Kasik. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 26. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kalmus V., (2015) Diskursuseanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. Ühiskonnateaduste instituut : <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys> (26.02.2015)
- Karpa, K. Endine venestaja väitleb seminaril. *Eesti Päevaleht*, 5. juuni 1999, lk 5
- Keelekümbluskeskuse koduleht: kke.innove.ee (29.11.2014)
- Kello, K., Masso, A. (2010). Vene õppekeele koolide valmisolek eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuks. Tartu Ülikool. Haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus
- Klaas-Lang, B. (2012). Eesti keele käekäik 21. saj alguses (L'état de la langue estonienne au début du XXIe siècle). *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics / Études finno-ougriennes*: <http://efo.revues.org> (13.03.2015)
- Klaas-Lang, B., Praakli, K., Peedisson, A., Lašmanova, A. (2014). Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeele koolides” lõpparuanne. Tartu Ülikool. Eesti keele võõrkeelena osakond
- Koreinik, K (2011). Language ideologies in the contemporary Estonian public discourse: With a focus on South Estonian (Keeleideoloogiad tänapäeva eesti avalikus diskursuses, fookusega lõunaeesti keelel). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Lepajõe, K. (2012). Kirjand kui tekstiliik. Riigieksamikirjandite tekstuaalsed, retoorilised ja diskursiivsed omadused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Loogma, K., Sau- Ek, K., Vainu, V. (2011). Hilise keelekümbluse mõju. Uuringu aruanne
- Masso, A., Kello, K., Djačkova, S. (2011). Vähemuste haridus keele- ja lõimumispoliitika kontekstis. M.Lauristin (Toim.). Eesti Inimarengu Aruanne 2010 / 2011. Inimarengu Balti rajad: muutuste kaks aastakümnet (129 - 134). AS Eesti Ajalehed
- Mehisto P., Frigolsi M.-J., Marshi D.jt (2010). [Lõimitud aine- ja keeleõpe](#). Tallinn: Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed
- Mehisto, P. (2009). *Keelekümbluse käsiräamat*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükokoda
- Metslang, H., Kibar, T., Kitsnik, M., Koržel, J., Krall, I., Zabrodskaja, A. (2013) Kakskeelne õpe vene õppekeele koolis. Uuringu lõpparuanne. Tallinn: Tallinna Ülikool. Eesti Keele ja Kultuuri Instituut
- Muukeelse elanikkonna keeleõppestrateegia*. (1998). Tallinn : Eesti Keelestrateegia Keskus

Muukeelse hariduse arengukava. (1997). Tallinn. Haridusministeerium

Ossinovski eesti keele eksami tulemus oli 99 protsenti. (2014). – Postimees [[online](#)], (25.07.2015).

PGS = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>.

Raport vene õppekeelt kasutavate gümnaasiumide õppe tulemuslikkusest eestikeelsele vähemalt 60% kohustuslikest kursustest gümnaasiumiõppele üleminekul (2014). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium

Riigikoguvalimised 2015 tulemused: <http://rk2015.vvk.ee/acquired-mandates.html>

Riikliku integratsiooniprogrammi "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007" vahehindamis-aruanne

Roosimäe, K. (2012). Venekeelse põhikooli õpilaste arvamus eestikeelsele õppele ülemineku kohta. Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond, Haridusteaduste instituut

Rosenfeldt S. (2014). Üleminek ja selle juhtimise kogemus venekeelsete gümnaasiumide üleminekul eestikeelsele õppele Tallinna linna näitel, Magistritöö, Tallinna Ülikool, Tallinn

Rudi, H. (2011). Valitsus vene koolidele ajapikendust ei andnud. – *Postimees* [[online](#)], (11.02.2015)

Saluveer, V. (2014). Projektist “Eesti keele kui teise keele õpetajate regionaalne täiendkoolitusvõrgustik”

Salvet, S. (2012). Venekeelsete gümnaasiumide üleminek eesti õppekeelele eesti- ja venekeelses Delfis 2007—2011. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni Instituut

Sihtasutus Innove. www.innove.ee

Siiner, M., Vihalemm, T. (2011). Keelepoliitika rakendamine ja selle seos venekeelse elanikkonna lõimumisega. M.Lauristin (Toim.). Eesti Inimarengu Aruanne 2010/2011. Inimarengu Balti rajad: muutuste kaks aastakümnet (122 - 129). AS Eesti Ajalehed

Sotsiaal- ja kasvatusteaduste valdkonna uuringud 2008–2013. *Teooriast praktikasse* (2014). Eesti Teadusagentuur. Tartu

Sulg, Ü. (1998). Muulaste integreerimine Eesti ühiskonda läbi hariduspoliitiliste valikute. Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduskond, politoloogia osakond

Tark ja tegus rahvas 2013–2016 (2012). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

TNS Emor (2008). Lühikokkuvõte: mitte-eestlaste teadlikkus ja suhtumine vene õppekeelele koolide gümnaasiumiastmes eestikeelsele aineõppele üleminekest. Jaanuar 2008

TNS Emor (2011). Eestikeelne aineõpe vene õppekeelele koolide gümnaasiumiastmes: mitte-eestlaste teadlikkus ja suhtumine. Haridus- ja Teadusministeerium

Tomusk, I. Põhiseaduse riigikeele sätteid 20 aastat hiljem. (Õiguskeelepäeva ettekanne 17.12.2012)

Vabariigi valitsuse korraldus „Narva Soldino Gümnaasiumile loa andmisest keeldumine venekeelseks õppeks“ (2011)

van Dijk, T. A. (2006). *Discourse and manipulation*. *Discourse & Society*. 17 (3), 359-383. London: Sage

van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power. Contributions to Critical Discourse Studies*. Houndsmills: Palgrave MacMillan

van Dijk, T. A. (2009). *Society and Discourse. How social contexts control text and talk..* Cambridge: Cambridge University Press

Wodak, R. & Krzyżanowski, M. (2008). *Qualitative Discourse Analysis in Social Sciences*. Palgrave Macmillan

Volkova, P. (2011). Erakondade kommunikatsioon venekeelse valijaskonnaga venekeelses meedias. Riigikogu valimiste 2011 näitel. Tartu Ülikool. Ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni instituut

Õppiv Eesti. Vabariigi Presidendi akadeemilise nõukogu ettekanne Riigikogule (19. veebruar 1998). Tartu-Tallinn

Ärm T. (2014). Keeleõppe politiseeritus väljendub muukeelsete koolide kakskeelsele õppele üleminekust kõnelenud inimeste tekstide ja nende inimeste erakondliku tausta ja vaadete seoste kaudu. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Eesti ja üldkeeleteaduse Instituut

Ülevaade haridussüsteemi välishindamisest 2013-2014 õppeaastal (2014). Tartu : Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakond

LISA

UURIMISKORPUS :**ÜLEMINEKUT EESTIKEELSELE AINEÕPPELE KAJASTAVAD MEEDIA TEKSTID**

Töörühm: eestikeelsele aineõppele üleminekul tuvastati mitmeid puudujäärke. (2014, 18. september). *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/tooruhm-eestikeelsele-aineõppele-uleminekul-tuvastati-mitmeid-puuduja-ake?id=69775529>

Viis Tallinna kooli soovivad jätkata venekeelse gümnaasiumiõppega (2014, 29. oktoober). *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/viis-tallinna-kooli-soovivad-jatkata-venekeelse-gymnaasiumiõppega?id=70046477>

Aaviksoo, J. (2014, 6. oktoober). Soovmõtled, keda teenite? *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://arvamus.postimees.ee/2944119/jaak-aaviksoo-soovmotled-keda-teenite>

Aaviksoo, J. (2015, 03. veebruar). Jevgeni Ossinovski stiil ei kuulu meie kultuuriruumi. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/riigikogu2015/arvamus/jaak-aaviksoo-jevgeni-ossinovski-stiil-ei-kuulu-meie-kultuuriruumi?id=70703017>

Aljas, R. (2015, 15. jaanuar). Ossinovski plaan vene koolidele: kaotame gümnaasiumi 60% nõude ja tõhustame põhikooli keeleõpet. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/ossinovski-plaan-vene-koolidele-kaotame-gymnaasiumi-60-noude-ja-tohustame-pohikooli-keeleõpet?id=70563281>

Aljas, R. (2015, 14. jaanuar). Ossinovski suur plaan: kuidas muutub eesti keele õpetamine venekeelsetes põhikoolides? *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ossinovski-suur-plaan-kuidas-muutub-eesti-keele-opetamine-venekeelsetes-pohikoolides?id=70561683>

Ammas, A. (2014, 20. september). Raport Ossinovskile. *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://arvamus.postimees.ee/2926953/anneli-ammass-raport-ossinovskile>

Juurak, R. (2014, 19. detsember). Viis väljakutset Eesti haridusele. *Õpetajate Leht online*. Külastatud 27.02.2015 aadressil: <http://opleht.ee/19793-viis-valjakutset-eesti-haridusele/>

Kaukvere, T. (2014, 10. juuli). Töörühm: tahtmise korral saavad vene õpilased eesti keelega hästi hakkama. *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://www.postimees.ee/2853009/tooruhm-tahmise-korral-saavad-vene-opilased-eesti-keelega-hasti-hakkama>

Kaukvere, T. (2015, 14. jaanuar). Ossinovski reklaamib pikaajalist plaani enda pähe. *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://www.postimees.ee/3056159/aaviksoo-ossinovski-reklaamib-pikaajalist-plaani-enda-oma-pahe>

Kivirähk, J. (2014, 3. september). Tark lõimumispoliitika või tahte triumf? *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://arvamus.postimees.ee/2937555/juhan-kivirahk-tark-loimumispoliitika-voi-tahte-triumf>

Klaas-Lang, B. (2014, 10. oktoober). Mida siis ikkagi teha vene kooliga Eestis. *Õpetajate Leht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://opleht.ee/18138-mida-siis-ikkagi-teha-vene-kooliga-eestis/>

- Klaas-Lang, B. (2014, 10. september). Edukalt eesti keelt õpetavate vene koolide saladus. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/birute-klaa-lang-edukalt-eesti-keelt-opetavate-vene-koolide-saladus?id=69712879>
- Klein, M. (2015, 14. jaanuar). Riik panustab vene emakeelega noortele eesti keele õpetamisse ligi 2 miljonit eurot aastas. *Õpetajate Leht online*. Külastatud 27.02.2015 aadressil: <http://opleht.ee/20075-riik-panustab-vene-emakeelega-noortele-eesti-keele-opetamisse-ligi-kaks-miljonit-eurot-aastas/>
- Koorits, V. (2015, 03. veebruar). Kiviõli vene kooli direktor: on mõistlik varane keelekümblus lasteaias ja juba põhikoolis osa ainete õpetamine eesti keeles. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kivioli-vene-kooli-direktor-on-moistlik-varane-keelekumblus-lasteaias-ja-juba-pohikoolis-osa-ainete-opetamine-eesti-keeles?id=70708277>
- Kukemelk, E-M. (2014, 07. september). Ossinovski: vene kool Eestis peab saavutama hea taseme aineõppes ja kõrgtasemel eesti keele oskuse. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ossinovski-vene-kool-estis-peab-saavutama-hea-taseme-aineoppes-ja-korgtasemel-eesti-keele-oskuse?id=69679691>
- Kukemelk, E-M. (2015, 02. veebruar). Koolidirektorid Ossinovskile: eestikeelsele õppele üleminekule ei tohi tagasikäiku anda. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/koolidirektorid-ossinovskile-eestikeelsele-oppelle-uleminekule-ei-tohi-tagasikaiku-anda?id=70699325>
- Kukemelk, E-M. (2015, 03. veebruar). Mikser : koolijuhid pani haridusminister Ossinovskit kritiseerima Kristen Michal. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/mikser-koolijuhid-pani-haridusminister-ossinovskit-kritiseerima-kristen-michal?id=70703317>
- Lagerspetz, M. (2014, 6. juuni). Vastukaja: Yana Toom ja Eesti hariduspoliitika. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/vastukaja-yana-toom-ja-eesti-hariduspoliitika?id=68824889>
- Ligi, J. (2015, 15. jaanuar). Keelenõuete lödvendamine kampaania ajal ei ole usaldusväärne. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ligi-keelenouete-lodvendamine-kampaania-ajal-ei-ole-usaldusvaarne?id=70566441>
- Metlev, S. (2014, 16. oktoober). Lonkav reform ohustab lõimumist. *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://arvamus.postimees.ee/2956705/sergei-metlev-lonkav-reform-ohustab-loimumist>
- Michal, K. (2015, 02. veebruar). Mikser muutis eestikeelse õppe küsimuse isiku ründamiseks. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/kristen-michal-mikser-muutis-eestikeelse-oppes-kusimuse-isiku-rundamiseks?id=70702445>
- Männi, M. (2014, 18. september). Töörühm: eestikeelsele aineõppele üleminekul oli mitmeid puudujääke. *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://www.postimees.ee/2924815/tooruhm-eestikeelsele-aineoppelle-uleminekul-oli-mitmeid-puudujaake>
- Ossinovski toetab Tallinna vene gümnaasiumide soovi kasutada põhilise õppekeelena vene keelt. (2015, 17. veebruar). *Tallinncity.postimees.ee*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://tallinncity.postimees.ee/3094387/ossinovski-toetab-tallinna-vene-gymnaasiumide-soovi-kasutada-pohilise-oppes-keelena-vene-keelt>
- Ossinovski, J. (2014, 20. oktoober). Mida me vene koolist õigupoolest tahame? *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://arvamus.postimees.ee/2960547/jevgeni-ossinovski-mida-me-vene-koolist-ogupoolest-tahame>

- Ossinovski, J. (2015, 15. jaanuar). Ossinovski vastus Aaviksoole: ta on lollitanud Eesti avalikkust, et vene koolidega on kõik hästi. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/est/ossinovski-vastus-aaviksoole-ta-on-lollitanud-est-avalikkust-et-vene-koolidega-on-koik-hasti?id=70572257>
- Ossinovski, J. (2015, 21. jaanuar). Hakkame päriselt vene noortele eesti keelt õpetama. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/jevgeni-ossinovski-hakkame-pariselt-vene-noortele-est-keelt-opeta-ma?id=70611273>
- Pilvre, B. (2015, 02. veebruar). Vene noorte keskhariduse eesmärk ei pea olema eesti keeles lihttööde tegemine. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/est/barbi-pilvre-vene-noorte-keskhariduse-eesmark-ei-peat-olema-est-keele-s-lihttoode-tegemine?id=70699159>
- Pärismaa, S. (2014, 4. aprill). Vene koolid loovad eestikeelse õppe mudelit. *Õpetajate Leht online*. Külastatud 28.02.2015 aadressil: <http://opleht.ee/14631-vene-koolid-loovad-estikeelse-oppe-mudelit/>
- Raik, K. (2014, 1. september). Mida mõtleb vene õpetaja Ljudmila Vladimirovna? *Postimees online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://arvamus.postimees.ee/2905009/katri-raik-mida-motleb-vene-opetaja-ljudmila-vladimirovna>
- Raik, K. (2014, 17. oktoober). Veel kord mitmekeelsete koolide õpetajatest. *Õpetajate Leht*. Külastatud 26.02.2015 aadressil: <http://opleht.ee/18311-veel-kord-mitmekeelsete-koolide-opetajatest/>
- Raud, R. (2015, 19. jaanuar). Analüüs tõendab, et venekeelsete koolide reform kukkus läbi. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/rein-raud-analuus-toendab-et-venekeelsete-koolide-reform-kukkus-labi?id=70589831>
- Salu, M. (2014, 27. august). Ametnikud "kaotasid" vene koolide X-Failid. *Eesti Ekspress*. Külastatud 24.02.2015 aadressil: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/ametnikud-kaotasid-vene-koolide-x-failid?id=69613835>
- Sutrop, U. (2015, 3. veebruar). Sotside venestamispoliitika tekitab hirmu - nad kaotaks keeleinspeksiooni ja loobuks eesti keele mitteoskajate trahvimisest. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/urmas-sutrop-sotside-venestamispoliitika-tekitab-hirmu-nad-kaotaks-keeleinspeksiooni-ja-loobuks-est-keele-mitteoskajate-trahvimisest?id=70709009>
- Sutrop, U. (2015, 02. veebruar). EKI direktor ja koolijuhid haridusministrile: ütleme venestamisele kindla ei! *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/est/eki-direktor-ja-koolijuhid-haridusministrile-utleme-venestamisele-kindla-ei?id=70697941>
- Tammeorg, T. (2014, 19. september). Idee: vene kool võiks ise valida eestikeelse õppe mahu. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/est/idee-vene-kool-voiks-ise-valida-estikeelse-oppe-mahu?id=69776559>
- Tammeorg, T. (2015, 14. jaanuar). Joosep Värk, "Свеш* Mikser: vene koolidele seatud eesti keele nõue pole tulemust toonud. *Eesti Päevaleht online*. Külastatud 22.02.2015 aadressil: <http://epl.delfi.ee/news/est/cven-mikser-vene-koolidele-seatud-est-keele-noue-pole-tulemust-toonud?id=70555283>
- Toom, Y. (2014, 27. mai). Tänu Ossinovskile saame teada, mis vene koolides toimub. *Delfi*. Külastatud 23.02.2015 aadressil: <http://www.delfi.ee/archive/yana-toom-tanu-ossinovskile-saame-teada-mis-vene-koolides-toimub?id=68756927>

